

NYKŠTUKAS POLITIKAS

Sofija TYZENHAUZAITĖ

(Tęsinys. Pradžia – el. žurnalo
„Žemaičių žemė“ 2023 m. Nr. 7, 8, 9, 10)

Antras tomas

XII skyrius

Po admirolo ir grafo de Tavano ginčo Paryžius šurmuliavo, mieste sklido įvairiausi gandai.

Labai sunerimę hugenotai savo būgštavimus išdėstė admuirolui, bet pastarąjį buvo užvaldęs kilnus pasitikėjimas – užsispyrė perleisti karaliui keturias tvirtoves, garantavusias hugenotų saugumą. Nepakluso tik La Rošelis. Miestas netgi perspėjo admuirolą, kad šis nepasikliautų nei veidmainiu, smurtingu karaliumi, nes jį nuolat ištinka pykčio priepuoliai, nei gražiais itin klastingos italės moters žodžiais, bet admuirolas pasitenkino atsakęs: „Pasitikiu karaliumi ir jo žodžiu ir greičiau sutikčiau mirti nuo vienintelio smūgio, nei gyventi tarp nuolatinių pavojų. Beje, mums nedraudžiama laisvai išpažinti savo tikėjimą, ko dar galime pageidauti?“

Kilnaus žmogaus žodžiai. Roma pagaliau patvirtino dispensą dėl Navaros kunigaikščio vedybų su Margarita Valua. Grigalius XIII pasirodė esąs ne toks atkaklus arba ne toks skrupulingas nei jo pirmtakas Pijus V.

Pijus V tas vedybas vertino kaip žalą Romos katalikų bažnyčiai ir taip užsispyrė, kad Karolis IX įniršęs pratrūko: „Jei monsinjoras popiežius pernelyg ilgai kvailios, aš pats paimsiu už rankos mūsų seserį Margo ir iškilmingai apveddinsiu su Navaros karaliumi.“

Visos Romos daromos kliūtys buvo įveiktos po ilgų karaliaus derybų su legatu, ir Karolis, kad parodytų, jog jis lyg sūnus paklūsta Bažnyčios galvai, paspaudęs legato ranką, tarė: „Ak, jei galėčiau pasakoti daugiau!“

Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Guffjė (1790–1878) portretas. Dailininkas Johanas Baptistas Lampis vyresnysis (1751–1830). Paveikslo originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“

Derybos tarp Prancūzijos ir Navaros karališkųjų dvarų baigėsi abipusiu sutarimu. Į Paryžių atvyko Navaros karalius, jo motina karalienė, garbingoji valdovė Joana, hugenotų didvyrė, didžiu dorybingumu garsėjanti Henriko IV gimdytoja. Atvyko kunigaikštis de Kondė, neseniai vedęs Mariją de Klev, ir įžymiausi protestantų partijos didikai, manantys esą įpareigoti ir jaučiantys garbę dalyvauti princo, į kurį buvo sudėję visas savo viltis ir kuris įrodė esąs vertas jų meilės, vedybose.

Princas į Paryžių įžengė be didelių iškilmių ir spindesio. Tačiau tą dieną, kai jis buvo priimtas karaliaus dvare, Luvre susirinko garsiausi Prancūzijos didikai.

Katalikams atstovavo Neveras, Gondi, Brisakas, Elbefas, Tavanas, Belgardas, Majenas ir Omalis. Aplink karalių susispietė keletas įžymiausių dvasiškių ir Parlamento atstovų, visi išsipuošę kaip dera jų padėčiai, tinkamai reprezentuojantys valdovą, kuriam turėjo garbės tarnauti. Jų žmonos, seserys, švytinčios papuošalais bei grožiu, sudarė karalienės motinos, jaunosios karalienės, Karolio IX žmonos ir princesės Margaritos palydą. Beje, puošnūs tos dienos apdarai nepaspėję Margaritą apnikusio liūdesio.

Protestantų dvaro pusėje telkėsi Monmoransiai,

Kolinji, Morne, Lavardenai ir kiti garsūs kariai, iš jų, nors dar labai jaunas, išsiskyrė Rosni; jam vieną dieną bus lemta tapti ištikimu savo šeimininko tarnu ir draugu. Visi jie tą dieną norėjo pabrėžti, kad jų jaunasis valdovas kilnus, bet labai santūrus, tad nors ir atrodė kovingai, šiek tiek prabangos detalių neišvengė, tačiau labai skyrėsi nuo išlepusio, vos ne itališku virtusio Karolio IX dvaro. Jų priekyje stovėjo Navaros Henrikas, būsimasis Henrikas IV. Į parankę jam buvo įsikibusi Joana d'Albre, vilkinti ilgais gedulo drabužiais. Jie dar labiau išryškino jos išvaizdos ir laikysenos įspūdingumą bei didingumą.

Princas traukė visus dvaro, kurį jam teks vieną dieną valdyti, žvilgsnius. Jis buvo prabangos ir bet kokio dirbtinio didingumo priešininkas, todėl vilkėjo tik paprastą pilkos gelumbės švarką su madiniais tuo metu raudono satino įsiuvais. Neaukštas, bet gražiai sudėtas ir grakščių judesių. Tamsaus gymio, raudonskruostis, akys gyvos ir dvasingos, nosis graži. Neaiškios, gal greičiau rusvos, spalvos ūsai paryškino tiek ilgoką nosį, tiek burną, o jo šypsena atidengdavo gražiausius pasaulyje dantis. Smaili barzdelė maloniam veidui suteikė savito gyvumo ir subtilumo, iš jo tarsi sklido išmintis, gerumas ir senoviškas riteriškas tikėjimas bei nuoširdumas.

Įžengęs į salę, kur buvo susitelkęs visas dvaras, Henrikas nusiėmęs rankoje laikė skrybėlę, papuoštą baltu sultonu, netrukus prancūzams simbolizuosiančiu garbę, pavojų ir šlovę.

Karolis IX, Kotryna Mediči sutiko kilmingus svečius išskėstomis rankomis ir buvo jiems nepaprastai dėmesingi. Karališkoji Antuano de Burbono našlė ir Henrikas Navarietis nelinko veidmainiauti ar reikšti nepasitikėjimą, tad per šį išoriškai labai jaudinantį priėmimą demonstravo jiems būdingą kilnų atvirumą.

Joana d'Albre savo sūnų pirmiausia pristatė karaliui, šis apkabino Henriką ir pavadino jį broliu, paskui Kotrynai. Ji savo būsimam žentui pažėrė krūvą pačių švelniausių dirbtinos motiniškos meilės patikinimų. Pastarasis tik pareiškė savo pagarbą ir patikino būsiąs paklusnus sūnus.

Į visus perdėtus Karolio ir jo motinos, prašančios dangaus būti jų nuoširdumo liudininku, į draugystę pabrėžiančius komplimentus, į džiūgavimą dėl laimingos sąjungos, kurios jų širdys troško jau seniai, Joana d'Albre atsakė didžiadvasiškai paprastai. Ji atvirai pareiškė, kad motiniškai laimina sėkmingą sąjungą – amžiną taikos ir

laimės garantą Prancūzijai, jos sūnui ir jai.

Kotryna nutarė pati pristatyti Margaritai kuni-gaikštį, kurį išrinko jos vyru, bet gražioji princesė taip šaltai atsakė į būsimą vyro malonų ir grakštų pasveikinimą, kad šis, iš pradžių apakintas jos žavesio, nustebo ir nepatenkintas pasišalino nuo jos taip pat skubiai, kaip ir buvo priėjęs.

Prie Henriko buvęs Tėlinji pasiteiravo:

– Nagi, sere, kaip jums patinka princesė? Nepaprastas grožis, ar ne?

– Po velnių, – pietietišku akcentu gyvai atsiliepė Henrikas. – Tai graži išpuikėlė, jos elgesys mane apstulbino ir, patikėk manimi, Tėlinji, kalbu atvirai, greta savo būsimosios pastebėjau nedidukę brunetę juodomis gundančiomis akimis, jos negaliu pamiršti.

– O, Dieve mano, – sunerimo išmintingasis Tėlinji, jo įpročiai ir elgesys, nors buvo labai jaunas, galėjo būti pavyzdys jauniems dvaro didikams. – Dieve mano, sere, apie ką jūs galvojate? Meldžiu jus, vykite šalin visas tas fantazijas.

– Ak, vėl jūsų nuolatiniai pamokslai, pone pamokslininke. Sakau jums, Tėlinji, jei nesiliausit, paskirsiu jus ministru, tada galėsite pamokslauti kiek tinkamas.

Nenuleisdamas akių nuo panelės Fosez, kuri nesiliovė koketuoti, pastebėjusi, kad padarė įspūdį Navaros karaliui, pažvalėjęs Henrikas vėl kreipėsi į Tėlinji:

– Guldau galvą, ji tūkstantį kartų mielesnė už šaltą grožį, kurį turėsiu garbės vadinti žmona.

Panelė Fosez šnekučiavosi su Margarita de Valua ir valiūkiškai pasiteiravo princesės, kaip jai patinka Navaros karalius.

– Ar jis man patinka? – paniekinamai paklausė Margarita. – Pirma pažvelk į jį ir tik paskui to klausk, – pridūrė.

– Na, jis man atrodė labai gražus ir labai malonus.

– Labai gražus, sutinku, bet manieros kaip basko.

– Nereikia stebėtis, jis iš to krašto, augęs beveik tik ten. Bet pažvelkite, kaip jis gražiai sudėtas, koks jis lankstus ir grakštus.

– Tikiuosi, tu nemanai, Fosez, kad jis panašus į vieną žmogų, kurio vardo nenoriu sakyti. Nėra ko lyginti. Jį išvydęs kiekvienas lengvai atspės, kas jis toks, o Navaros karalius greta jo atrodys tik kaip žmogus, turintis apsiaustą ir špagą. Vienas spindi grakštumu, yra orus, elegantiškas, o kitas atsiduoda šykštumu. Jo drabužiai sudėvėti, matau net iš čia, ir

(Nukelta į 36 p.)

tokios niūrios spalvos. Be to, jis rusvaplaukis, o tu žinai, kad nepakenčiu rusvaplaukių.

– Ponia, nenoriu jums prieštarauti, bet šio jau no princo manieros puikios.

– Ak, jei tu jam patiktum taip, kaip jis patinka tau, tai visos mano viltys būtų išsipildžiusios.

– Bet, ponias, – prajuko Fosez, – nekartokite to, nes tai gal ir nėra neįmanoma.

– Aš pakartosiu dar kartą, du kartus, šimtą kartų, – gyvai paprieštaravo Margarita.

Tą akimirką Navaros karalius, susižavėjęs panele Fosez, prisėdo prie merginos.

Abu susijaudinę tryško noru vienas kitam patikti, tad Navaros karalius ir panelė Fosez ėmė gyvai šnekučiuotis, šiek tiek varžydamiesi princesės, kuri, beje, netrukė jų pokalbiui, liko abejinga ir tik retkarčiais įsiterpdavo.

Kitame salono gale greta karalienės sėdinti Joana d'Albre kaip gera motina sekė kiekvieną sūnaus judesį; tik motinos, vertindamos savo vaikus, dažnai klysta.

– Pažvelkite, – kalbėjo ji Kotrynai Mediči, – pažvelkite į mano Henriką. Jis nedrįsta viešai žavėtis jūsų princese dukterimi, todėl pasirinko tarpininkę, kad galėtų likti su princese ir gerėtis tokia žavia būtybe. Neblogai sugalvojo.

Kotryna Mediči buvo daug gudresnė ir įžvalgesnė už Joaną d'Albre, be to, nuolat tyrinėjo žmogiškąsias aistras, tad iš žvilgsnių ir jaunojo karaliaus pagyvėjusio veido suprato, kad tarpininkė užkariavo visą jo dėmesį. Bet jos politiniams sumanymams nebuvo labai svarbu, kad princas pamiltų jos dukrą, svarbu, kad įvyktų vestuvės, tad ji išliko visiškai rami.

Ji ėmė Joanai d'Albre pasakoti motinos širdžiai mielus dalykus, gyrė, kad Navaros valdovė padarė didžiulę gerą įtaką savo sūnui, kad jis, vos tik gimęs, kartu su motinos pienu gavo vyrui tinkamą auklėjimą, kad švelniai ir išmintingai buvo ugdomos ir tobulinamos savybės, kurių gamta ir taip jam nepašykštėjo. Tai bebaimė drąsa, kilni panieka prabangai ir suglebitumui, meilė darbui ir neišsemiamas gerumas bei dosnumas, kurį pripažino visi – ir draugai, ir priešai.

Klausydamosi tokio tikroviško Henriko portreto Joana d'Albre būtų galėjusi Kotrynai atsakyti taip: „Kodėl jūs taip neišauklėjote savo sūnaus?“

Bet ji pasitenkino kukliai tarusi:

– Manau, kad užauginau jį vyru.

Kokiu vyru! Jis tapo Henriku IV, pavyzdžiu karaliams, žmonijos garbei!

Būrelis, kuriame buvo karalius, Anžu princas, princas de Kondė, kunigaikščio de Gizo, de Majeno ir d'Omaliu broliai ir keletas kitų didikų, susibūrė sosto salės viduryje.

Karalius su princu de Kondė aptarinėjo keletą paskutiniojo karo epizodų, nes po tėvo mirties jaunas princas aktyviai jame dalyvavo ir pasirodė esąs Navaros karaliaus vertas varžovas, garbingai tęsiantis savo tėvo, klastingai nužudyto Žarnako mūšyje, didvyriškus žygius. Tikra, neišardoma draugystė siejo princą de Kondė su Navaros karaliumi, ir kariuomenėje jų nevadino kitaip, kaip dviem Henrikais. Jo veidas niekuo neišsiskyrė, bet buvo malonių bruožų. Sudėtas jis buvo daug geriau nei nedidelio ūgio kuprotas jo tėvas, kuriam, beje, labai gerai sekėsi dvare ir su moterimis.

Karaliui pasiteiravus princo apie jo vedybas, Liudvikas de Kondė pareiškė, kad jo žmona šiek tiek sunegalavo, todėl negalėjo atlikti pareigos jų didenybėms, ir pridūrė, kad vedė beveik tuo pačiu metu kaip ir kunigaikštis de Gizas, kuris susituokė su Kotryna de Klev – Porsjeno kunigaikščio Antuano de Kruji našle.

– Ką, – sušuko vienu metu Karolis, Anžu kunigaikštis, Majenas ir d'Omalius, – kunigaikštis de Gizas vedė?

– Kaipgi, – nustebo princas de Kondė, – argi šios vedybos paslaptis?

Kokia naujiena Margaritai. Tik pagalvokime, ką ji turėjo iškentėti, tai išgirdusi.

Prieštaringi jausmai – skausmas, paniekinimas, pyktis – visu sunkumu užgulė ir draskė jos širdį.

Pasijutusi blogai ji nedrįso nei atsistoti, nei pajudėti, nes bijojo atkreipti į save karališkojo susibūrimo dėmesį. Bet tuo metu panelė Fosez atsitiktinai pasisuko į princesę ir nejuociom šūktelėjo:

– Ach, Dieve mano, ponias, kokias jūs išbalusi!

– Būk gera, ištrauk mane iš čia, – tylutėliai paprašė Margarita.

Atsirėmusi į savo patikėtines rankas ir prisidengusi veidą vėduokle, princesė išsmuko iš kambario, palikusi sutrikusį Henriką Navarietį.

Jis pamanė, kad tai negalavimas arba kaprizas. Ir koks gi keistas sutvėrimas taip drąsiai žengia per saloną? Sakytumei pigmėjų karalius.

Tai buvo mūsų draugas Krasovskis, pasinaudojęs savo, kaip karalienės numylėtinio, privilegijomis ir teise patekti į Luvrą. Jis žingsniavo per

saloną, kuriame buvo susirinkusi karališkoji šeima.

– Na, juokingas žmogeliuk, – kreipėsi Henrikas, eidamas prie Krasovskio. – Po velnių, jis su savo pusiau skusta galvute labai simpatiškas, labai juokingas. Ir jo drabužiai plevėsuojančiomis rąkavėmis, raudoni bateliai ir mažas kardas, didumo kaip mano medžioklinis peilis.

– Sustok, sustok, mažyli, – sustabdė rimtai žygsniuojantį nykštuką, susikišusį rankas po puošnia juosta.

Nykštukui atsibodo tokia triukšminga kalba, tad jis sustojo. Ne todėl, kad paklustų Henriko įsakymui, tik smalsaudamas sužinoti, kas tas vyras, drįstantis su juo taip kalbėti.

Jis išdidžiai nužvelgė Navaros karalių. Jo išvaizda jam nepasirodė nei įspūdinga, nei puošni.

– Kas jūs toks, pone? – paklausė oriai.

Henrikui klausimas nuskambėjo komiškai, ir šis kvatodamas atsakė:

– Nagi atspėk.

– Taip, atspėk, – sušuko Anžu kunigaikštis, eidamas prie Navaros karaliaus.

– Koks nors lengvabūdis iš gerų namų, – ramiausiai atsakė nykštukas.

– Taip, iš gerų namų, – neprieštaravo jaunieji princai ir vėl prapliupo juoktis.

– Gana, gana, nėra čia iš ko juoktis, – paprieštaravo nykštukas, nenuleisdamas akių nuo jaunojo karaliaus. – Tai drąsuolis, matau iš jo akių, ir sakau jums: vieną gražią dieną apie jį išgirs pasaulis, nors jis pats gal to nepageidaus.

– Puikus horoskopas, – nusijuokė Anžu kunigaikštis.

Ak, kodėl gerasis nykštuko genijus pirmiausia neįpiršo minties uždėti Lenkijos karūną ant Henriko Navariečio galvos arba kodėl nykštuką supažindino su Henriku de Valua, o ne su Henriku Navariečiu? Lenkai būtų sugebėję įvertinti Henriko IV dorybes ir džiaugtųsi prie jo kojų padėję savo valstybės karūną. O didis valdovas savo pavaldiniuose būtų radęs savybes, artimas jo kilniai sielai: ištikimybę, nuoširdumą, drąsą ir garbę. Jis būtų valdęs Lenkiją taip pat šlovingai kaip ir Prancūziją, tik daug ramiau, nes Lenkijos tauta niekada nedrįso pakelti prieš savo valdovus žudančios rąkos, ir baisi piktadarystė tikrai nebūtų nutraukusi to garbinamo ir mylimo valdovo gyvenimo. Jo palikuonys, į Lenkiją persikėlusį didvyriška Burbonų

giminė, būtų valdę dėkingą tautą ir šlovingai viešpatautų iki mūsų dienų.

Lenkija šiandien dejuoja ir yra puolusi į neveltį. Ji kaip motina, iš kurios išplėšė vaikus, o tebebūtų laiminga ir triumfuotų ginama savo globėjų skeptro. Bet ką aš kalbu? Tą liūdinčią našlę, karalienę be karalystės, tą motiną be vaikų ėmėsi guosti kitas Henrikas IV, panašus į pirmąjį protu, gerumu, drąsa. Jis sugrąžino jai jos skeptrą, karūną, visus buvusios šlovės ženklus. Kodėl jis negalėjo sugrąžinti jai jos apraudotų vaikų? „Rachelė rauda savo vaikų ir niekas jos nepaguos, nes jų nebėra“. Bet Lenkijos vaikai gyvi, tik motina negali su jais susitikti, vėl jų išvysti. Vien skausmas ir jokios vilties!

XIII skyrius

Būrelis puošnių medžiotojų, su jais buvo du karaliai – Prancūzijos ir Navaros, Anžu ir Alansono kunigaikščiai, jų palydų didikai ir livrėjomis apsirėngę raiti tarnai, vieni su paukščiais ant rankų, kiti laikantys už pavadžių šunis, užplūdo kelią, šiandien vedantį į karališkąją Fontenblo pilį ir Sėnaro girią.

Gražus dangus, be menkiausio debesėlio, galinčio sudrumsti ramybę ar aptemdyti vaiskią žydrynę, malonus derlingų laukų ir lauko darbų vaizdas, puošnūs ginklai, skirti kitokioms kovoms, prunkščiantys žirgai puošniais pakinktais, ragų gaudesio išjudintų šunų gaujos skalijimas, skambūs susirinkusiųjų balsai, – visa tai prasidedančios medžioklės vaizdelį darė dar patrauklesnį. Karolis šūkavo, dainavo ir keiksnojo visus savo šunis paeiliui. Navaros karalius ir princas de Kondė linksminosi varindami savo žirgus priešais Anžu kunigaikštį. Trum-pindami ilgą kelią įvairiausiai pokštais jie pasiekė medžiotojų susirinkimo vietą Sėnaro girioje. Į ją, iškirtus aukštamiškio ąžuolus, guobas, uosius, suėjo keletas alėjų. Centre stovėjo paprasčiausia pavėsinė iš šakų ir lapų. Žaliuojančių, į neįžvelgiamą toli besidriekiančių alėjų vaizdas, žalumos ir gražios kojomis trypiamos vejos gaivumas, malonus tankios lapijos metamas šešėlis, paslepiantis saulės spindulius arba tik retkarčiais leidžiantis jiems sušvytėti lapų kraštuose, – viskas šioje laukinėje vietoje taip patiko Navaros karaliui, kad jis nušoko nuo putoto žirgo ir šuktelėjo:

(Nukelta į 38 p.)

– Po velnių! Kaip gražu! Norėčiau čia praleisti savo gyvenimą.

– Paleiskite šunis, paleiskite šunis! – šaukė nepaprastai įsikarščiavęs Karolis. Taip jam nutikdavo tik ekstremaliose situacijose ir ypač medžioklėje, kurią aistringai mėgo. – Paleiskite šunis, – pakartojo pirmajam raitam tarnui, – paskui medžiosime lygumoje su paukščiais.

– Gal jūsų didenybė pageidautų kuo nors atsigavinti? – pasiteiravo vienas iš karaliaus palydos didikų.

Užuot atsakęs karalius čiupo ant kaklo kabančią dramblio kaulo ragą, pritvirtintą žalios ir aukso spalvos virvele, ir girioje suskambo džiaugsmingi garsai. Paskui vėl nekantraudamas riktėlėjo:

– Paleiskite Brifo, paleiskite Dianą!

Tada šoko ant kito žirgo ir nudūmė lyg vėjas.

Visi didikai pasekė jo pavyzdžiu, pasikeitė žirgus ir nušuoliavo jam iš paskos, sekdami stirnos, kurią aptiko Diana ir Brifo, pėdsakais.

Spausdamas uždusęs žirgo šonus ir visa gerkle rėkdamas, tegul ir užkimusiu balsu, Karolis kurstė savo numylėtų šunų įkarštį.

– Uži, uži, pirmyn, išdykėliai, pirmyn, nes ją paleisime!

Stirna, persekiojama iš visų pusių, peršoko platų griovį ir pataikė į patį vidurį kinkinio, nešusio didelius neštuvus, paskui kuriuos keliu traukė ilga vora ekipažų. Išgąsdinti arkliai ėmė grūstis vienas ant kito ir nuvertė neštuvus į griovį kitoje kelio pusėje. Pasigirdo moterų riksmi.

Karolis nebuvo ypatingai galantiškas, tad nekreipė dėmesio į tas ponias, tik griebė savo arkebužą ir nusitaikė taip skubėdamas, kad kulka pataikė ne į žvėrelį, o į vieną iš neštuvus nešusių arklių. Kilo dar didesnė sumaištis ir dar garsiau ėmė rėkti juose įstrigusios persigandusios moterys.

Paskui šunis sujojo raiti tarnai ir puolė baigiantį paskutinį kvapą išleisti grobį. Karoliui teko malonumas suvaryti jam į gerklę savo peilį.

Labai orus didikas, kuris, atrodo, buvo nukentėjusio ekipažo šeimininkas, prisiartinio prie karaliaus tą akimirką, kai šis triumfuodamas atsigrėžė su stirnos koja rankoje.

– Nagi, po velnių, juk tai mūsų jaunikis! – šūktelėjo karalius, atpažinęs kunigaikštį de Gizą.

Randuotas vyras priklaupė.

– Man malonu, – prakalbo jis, – žinia apie mano slaptas vedybas jau pasiekė valdovo ausis.

Aš tikiuosi, jog jis man atleis, kad jo neperspėjau.

– Visiškai pritariu jūsų poelgiui, – atsakė karalius, pakeldamas kunigaikštį de Gizą daug meiliau nei įprastai. – Bet kur kunigaikštienė, kur jūsų žmona? Mes baiminamės, kad nebūtume jos labai išgąsdinę.

Taip kalbėdamas jis su kunigaikščiu pasuko neštuvų link.

Princas de Kondė jau buvo nusėdęs nuo žirgo ir prie neštuvų durelių kalbėjosi su kunigaikštine. Jis perspėjo, kad ateina karalius. Kunigaikštienė, nors buvo labai susijaudinusi dėl patirtos baimės, paskubėjo išlipti iš neštuvų. Ji vilkėjo žalios gelumbės drabužiais, puoštais pynėmis bei aukso sagomis, buvo pasidabinusi aksomine skrybėle su plunksnomis.

Karalius labai mandagiai atsiprašė kunigaikštienės ir paprašė, kad ji priimtų stirnos, dėl kurios ji patyrė tokią baimę, koją.

– Pirmą kartą savo gyvenime matau jį tokį galantišką, – tyliai pašnibždėjo Anžu kunigaikštis greta stovinčiam Navaros karaliui.

– Ji nieko sau, – pridūrė kunigaikštis, stebėdamas kunigaikštienę de Giz. Nors ir ne grožio idealas, bet žavesio jai nestigo, nes buvo skaištaus veido ir gražiai sudėta.

– Jai toli šaukia, – replikavo Navaros karalius, – iki jo sesers – princesės Kondė grožio, nes toji galėtų būti įsimylėjėlių karalienė.

– Ar pamatysime ją šį vakarą? – pasiteiravo labai susidomėjęs Anžu kunigaikštis.

– Veikiausiai.

Karalius buvo tiek galantiškas, kad pasiūlė kunigaikštinei gairių gėrimų, tačiau padėkojusi ji atsiprašė ir pasakė negalinti jų priimti, nes yra priversta skubėti, jei nori anksti pasiekti Paryžių.

– Šį vakarą Luvre pas karalienę motiną vyks šokiai, – tarė karalius, – ir mes tikimės, kad kelionės nuovargis ir nedidelis mūsų medžioklėje nutikęs incidentas nesutrukdys jums savo apsilankymu papuošti pokylį.

Jis atsisveikino su kunigaikštine, šioji sėdo į neštuvus ir draugiškai pamojavo kunigaikščiu de Gizui. Tada karalius pridūrė:

– Pirmyn, ponai, mūsų laukia dar viena valanda vargo ir malonumo. Pažiūrėsime, ar mums taip pat seksis medžioklė su paukščiais, kaip medžioklė su skalikais.

Kunigaikštis de Gizas akimis nusekė tolstantį karalių ir jo puošnią palydą, šoko ant žirgo ir nujo-

jo priekyje neštuvų. Paskui juos sekė daug ekipažų, kinkytų mulais, kurie žingsniavo vienodais žingsniais, linguodami galvomis, puoštomis įvairiausių spalvų plunksnomis, judindami skambalėlius, skleidžiančius sidabrinus, beveik melodingus garsus.

Susisupęs į ploną šilkinį, vėjo plaikstomą apsiaustą, ant galvos užsimaukšlinęs skrybėlę, kilmingasis kunigaikštis atrodė kamuojamas aibės įvairiausių minčių, ir tos mintys darėsi vis niūresnės ir niūresnės.

Jis tik akimirką matė Navaros karalių, bet to pakako, kad įvertintų jo mielo, atviro veido grožį ir suprastų, kokį įspūdį tas grožis gali padaryti Margaritos de Valua širdžiai. Taip mąstant jam užvirė kraujas.

Margarita netrukus atiteks laimingesniai varžovui, o jis pats savanoriškai susikaustė grandinėmis ir jautėsi dar labiau nutolęs nuo jos, tačiau negalėjo pakęsti minties, kad prarado ją visiems laikams. Netrukus vėl ją trumpai išvys. Išvys ir tą, kurį manė esant savo garsiojo tėvo žudiką – admirolą de Kolinji.

Prie apgailestavimų dėl meilės prisidėjo troškimas keršyti, ir abu šie baisūs jausmai užvaldė ugningą sielą. Jo tokiame gražiame, blyškiame, taisyklinių bruožų veide atsispindėjo tik baisus skausmas.

Miltonas aprašė puolusį angelą, liejantį pykčio ašaras dėl savo palaimingos praecties ir apmąstantį pasaulio nelaimes. Šią akimirką kunigaikštis de Gizas buvo panašus į puolusį angelą, įniršusį iš nevilties: „Jie sumokės man už prarastą laimę!“ Šie žodžiai skelbė mirties nuosprendį, fatališką pažadą.

Kunigaikštis de Gizas pentiniais spustelėjo žirgo šonus ir trūkčiodamas, purtydamas pavadžius, negalvodamas, ką daro, nurūko lyg žaibas ir sustojo tik prie Paryžiaus vartų, pats išsigandęs savo siautulingo, greito jojimo, o vargšas žirgas, uždusęs, prakaitu apsipylęs iš nuovargio ir išsekimo, vos nekrito po juo.

Gizas, išgirdęs jam skirtus džiūgaujancios minios sveikinimus, atsipeikėjo. Kunigaikštis nušoko nuo žirgo ir leidosi nešamas jį apsupusių šūkaujancių žmonių.

– Tegyvuoja mūsų randuotasis! Sveikiname kilnųjį kunigaikštį, mūsų tikėjimo gynėją!

Gizo veidą nušvietė išdidumas, pasitenkinimas ir švelnumas.

Taip nešamas džiūgaujancios minios jis perėjo visą Paryžių. Pasiekus Luvrą tie riksmi paskelbė, kad jis sugrįžo. Kotrynos Mediči širdį užplūdo džiaugsmas ir viltis, o Margaritos – nevilts ir jaudulys.

Princesė rūpinosi puošniais drabužiais pokyliui, kuris turėjo įvykti dar šį vakarą pas karalienę motiną. Ji išgirdo riksmus „Tegyvuoja kunigaikštis de Gizas! Tegyvuoja jo kilnioji žmona!“, nes kunigaikštienė pasivijo savo vyrą, kai jis sulėtino tempą. Margarita veidrodyje pamatė išblyškusio gražaus veido atspindį, ir ji užsidengė veidą rankomis.

Į apartamentus nešina brangenybių dėžute užsuko panelė Fosez.

– Girdi tuos riksmus? – pasiteiravo princesė.

– Taip, ponია, bet atnešu jums tai, kas jus pralinksmins. Navaros karalienė įpareigojo mane įteikti jums dovaną nuo jos sūnaus.

– Duokš, – bejėgiškai sušnabzdėjo Margarita. – Tai, be abejo, kokios nors senos Navaros brangenybės, gal auksinė grandinė, kurią jai padovanojo gimus brangiam sūneliui.

Fosez atidengė dėžutę ir prieš jos šeiminkės akis sužibo puošni gėlių, pilnavidurių astrų girlianda – puikus juvelyro darbas iš įvairiaspalvių brangiųjų akmenų.

– Sumani mintis, – tarė princesė. Išvydus tokį gražų papuošalą jos žvilgsnis sušvelnėjo.

– Manai, kad tai jo dovana?

– Navaros karaliaus? – lengvabūdiškai perklausė Fosez. – Nemanau. Tai greičiau moters, jo motinos, sumanymas, – tęsė ji, dėdama ant Margaritos galvos diademos formos girliandą. – Pažvelkite, ponია, ji nuostabi tarp jūsų gražių garbanotų juodų plaukų, pridengtų itališko gazo vualiu.

– Ką gi, – nusprendė Margarita, metusi žvilgsnį į veidrodį, – noriu ja pasipuošti šį vakarą, taip, dar šį vakarą, bet ką atiduočiau, kad tik jis išvystų ją mano plaukuose.

– Bet, ponია, galite neabejoti, – atsiliepie kiek nustebusi Fosez su šiokia tokia vos juntama pavydo gaidėle, – jam tikrai bus labai malonu, kad ponია tokia dėmesinga.

– Apie ką tu kalbi? – skubiai pasiteiravo princesė.

– O apie ką kalba ponिया? – savo ruožtu paklausė Fosez.

– Dar klausai? Apie tą išdaviką kunigaikštį de Gizą. Ar galėjai kada nors įtarti, Fosez, kad viskas taip pasisuks? Gal dar prisimeni, koks jis buvo liūdnas ir švelnus tą paskutinį vakarą?

– Dieve mano, taip, ponिया, bet ko jūs norite, tokie tie vyrai, jų nepakeisi. Beje, ko jūs norite iš to

(Nukelta į 40 p.)

vargšo kunigaikščio de Gizo. Juk jis sužinojo, kad jūs sutikote tekėti už Navaros karaliaus. Tad ieškojo nusiramino.

– Nusiramino? – pakartojo Margarita. – Manai, kad jį suras? Ar tu matei tą kunigaikštienę? Ką apie ją kalba?

– Ponia, prisipažinsiu jums, smalsumas paskatino mane išeiti į gatvę, kai pro šalį traukė kunigaikštienė de Giz, bet jos karietą buvo aspitusi tokia didelė minia, jog negalėjau jos įžiūrėti, tačiau nugirdau kalbant, kad ji labai graži.

– Graži, na ir pasakyta, ji bjauri.

– Tačiau visi kalba, kad jos sesuo, princesė de Kondė, yra nuostabi.

– Tai dar nereiškia, kad tokia turi būti ir kunigaikštienė. Pirmiausia, ji vyresnė, bet jūs šiandien kalbate man vien nemalonus dalykus.

– Gal ponია norėtų užbaigti savo tualetą? – pasiteiravo panelė Fosez, norėdama pakeisti pokalbio temą. – Girdžiu kiemuose žvengiant žirgus, tai, be abejo, iš medžioklės grįžta princai. Gal pakviesti ponios tarnaites?

– Ką gi, – atsiduso Margarita, – skambinkite!

Tuoj pat įžengė dvi ar trys moterys. Viena jų nešė dvi kelių šakų žvakides su degančiomis žvakėmis ir pastatė jas ant nėriniais išpuošto tualetinio stalelio. Ant jo gulėjo ispaniškos odos kvapnūs maišeliai, juvelyrų išdailintos sidabrinės dėžutės su papuošalais. Dvi kitos moterys atnešė brangius princesės drabužius su aksesuarais, pro sidabriniais siūlais atautos rausvai violetinės spalvos viršutinės suknelės rankovių, pamuštų oranžiniu satinu, skeltukus matėsi panašios spalvos apatinės satino suknelės gazo rankovės, nusagstytos perlais. Atnešė ir dirželį iš perlų, surišamą šiek tiek žemiau juosmens. Jo galai, puošti kutais, krito iki kelių. Užsidėjus Medičių mados apykaklę matėsi liaunas, grakštus Margaritos kaklas.

Jei Ronsaras būtų dalyvavęs Margaritos tualete, jei būtų išvydęs žavią princesę besigražinančią (nors vargu ar įmanoma išvysti didesnę grožį), besirenkiančią apdarus ir brangiausius papuošalus, apsuptą trijų gražučių moterų, poetas tikrai būtų jas palyginęs su Venera ir gracijomis.

Užbaigusi savo tualetą, panelė Fosez sugrįžo pas šeimininkę.

– Ar galerijoje yra žmonių? – pasiteiravo princesė.

– Manau, kad taip, ponია.

– Eik pasižvalgyti, Fosez, viską apžiūrėk ir tuoj pat sugrįžk.

Vos Margarita baigė rengtis, sugrįžo Fosez ir pranešė, kad abi karalienės, karalius Karolis ir Navaros karalius bei visi princai susirinko ir laukia tik princesės, kad galėtų pradėti pokylį su Navaros karaliumi.

Margarita de Valua pajuto, kaip jai linksta kojos vien nuo minties, kad teks pasirodyti salone, kur, be abejo, ji išvys kunigaikštį de Gizą ir jo žmoną.

– Ar jis ten, Fosez? – paklausė pusbalsiu, įbedusi į savo patikėtinę dideles gyvas akis.

– Taip, ponია, – taip pat pusbalsiu atsakė Fosez, – ir liko ištikimas savo spalvoms, nes jo aksominis ryškiai raudonas apsiaustas užmestas ant balto, gausiai auksu siuvinėto satino švarko, praskiepai ir spurgai liepsnos spalvos.

– Tikrai, – pritarė Margarita, – o kaip atrodo kunigaikštienė?

– Nelabai ką galiu ponია pasakyti. Aš tik praėjau pro šalį, nes ten daugybė žmonių ir ne bet kokių. Man pasirodė, kad ji nei tamsiaplaukė, nei šviešiaplaukė, nei aukšta, nei žema.

– Nori pasakyti, kad ji niekuo neišsiskiria. Buvau tuo tikra, tai visiškai atitinka kunigaikščio de Gizo skonį, – ironiškai replikavo Margarita.

– Ar gi ponია norėtų pavydėti kunigaikštienės grožybių žavesio?

– Na, aš tikrai nieko nenoriu, eime.

Galerija, kurioje vyko pokylis, beveik jungėsi su princesės apartamentais, tad iki jų atsklido derinamų instrumentų garsai. Vos Margarita įžengė į pokylio salę, puikiai apšviestą sidabriniais šviestuvais, pilną didikų ir damų, išsipusčiusių pagal to laikmečio madą, kilo visuotinis pasigėrėjimo, kurį publikai sukėlė jos nepaprastas grožis, šnabždesys.

Margarita taip pat susijaudino, lyg būtų nepratusi prie garbinimo. Tačiau jos veriantis žvilgsnis spindinčioje publikoje iš karto susekė kunigaikštienę de Giz, besišnekučiuojančią su karaliene motina. Iš pavydo ji nutarė, kad ši daug gražesnė, nei manė. Nuo susierzinimo jos akys suspindėjo dar ryškiau, veidą užliejo skaištus raudonis. Ji niekada dar nebuvo tokia graži.

Pats karalius už rankos atvedė Navaros karalių ir pristatė jį savo seseriai, o ceremonmeisteris įteikė Margaritai sidabrinį deglą, pripildytą kvėpiančio vaško, apšviesiančio patalpą šokant branlį.

Navaros karalius vilkėjo elegantišką puošnų kostiumą, puikiai pabrėžiantį jo kūno grakštumą. Švarkas buvo mėlyno aksomo, padengtas sidabri-

nėmis plokštelėmis, su balto satino karpiniais ties riešais. Labai trumpą apsiaustą iš tokio paties balto satino, išsiuvinėtą plačia sidabrinių siūlų juosta, buvo grakščiai užsimetęs ant pečių. Aišku, galėjai numanyti moters, būtent motinos, įtaką, nes jaunas kunigaikštis niekada pats nesirūpino panašiais dalykais.

Smuikai davė ženklą ir Navaros karalius bei jo gražioji šokėja pradėjo pokylį visuotinai džiūgaujant žiūrovams. Visus jie, šokdami originalų, tos epochos madingą šokį, žavėjo tiek žingsnių lengvumu, tiek gracingais judesiais. Margarita troško sužadinti kunigaikščio de Gizo pavydą ir jam įgelti, tad stengėsi žavėtis savo šokėjo sėkme ir vaizdavo, kad domisi tik juo, nors jos žvilgsnis slapta sekė kiekvieną kunigaikščio de Gizo judesį. Jis sėdėjo po žydinčiu apelsinmedžiu, dažnai trynė kaktą, akis ir atrodė labai sielvartaujantis.

Sinjoras de Brantomas, karštas Margaritos gerbėjas, kalbėjosi su kunigaikščiu ir metaforiška, pompastiška tų laikų kalba dėstė, kad princesės akys šviečia skaisčiau nei jos deglas ir tikrai švies ilgiau, nes jos negęsta.

Tą akimirką Margarita priartėjo prie Brantomo ir kunigaikščio de Gizo ir taip supurtė virš savo galvos deglą, kad pasipylė tūkstančiai žerinių kibirkščių.

– Argi nepanašu, – prašneko Brantomas, purtydamas savo ir kunigaikščio de Gizo apsiaustus, – argi nepanašu į deivę Beloną, lydinčią dievą Marsą į mūsų?

Kunigaikštis de Gizas nespėjo atsakyti į mitologinį palyginimą, nes Margarita, vaizduodama nuvargusią šokant, puolė į arčiausiai kunigaikščio stovintį krėslą. Juos skyrė tik apelsinmedis. Nedrįsdamas priartinti prie princesės nei jos užkalbinti, kunigaikštis ėmė vaizduoti, kad nori nusiskinti nuo medžio žydinčią šakelę ir įkvėpti jos aromato. Jis prašneko:

– Ar kas gali kvėpėti maloniau nei šis žavingas žiedas?

Margarita krūptelėjo ir atsigręžė. Ji prisiminė puokštę, kurią įteikė kunigaikščiui atsiseikindama su juo. Nuo to prisiminimo ji tapo švelnesnė. Vos žvilgtelėjusi į kunigaikštį įsitikino, kad jo jausmai jai nepasikeitė. Jos širdis ėmė smarkiai daužytis, ji panoro su juo pasikalbėti, bent jau paklausti, ką jis pasakys, bet karalius Karolis, vesdamas už rankų kunigaikštienę de Giz ir princesę de Kondė, pristatė tas žymias damas savo seseriai.

Kunigaikštienė prisėdo ant suolo greta

Margaritos, o jos sesuo nuėjo su karaliumi į salės vidurį pašokti.

Išvydęs artinantis kunigaikštienę de Gizas nekantriai mostelėjo ranka ir pasitraukė.

Margarita kamavosi, atsidūrusi greta moters, kurios negalėjo pakęsti, nors jos nepažinojo. Vienintelė priežastis buvo ta, kad ji – kunigaikštienė de Giz. Ji visiškai abejingai klausėsi kunigaikštienės, beje, gana ribotos moters, nepailstamai beriamų komplimentų apie Margaritos grožį.

Po medžioklės Anžu kunigaikštis sugaišo nemažai laiko, kol parausvino skruostus, išsikvėpino ir susigarbanojo plaukus. Pagaliau jis pasirodė pokylio salėje, vilkėdamas auksu siuvinėtą balto satino kostiumą.

Nauji drabužiai dar labiau išryškino natūralų princo grožį, jo plaukų juodumą ir veido spalvą.

Jis skubiai priėjo prie Margaritos ir pasiteiravo:

– Dėl Dievo, sese, pasakykite man, kas ta dieviška būtybė, su kuria šoka mano brolis karalius?

– Tai princesė de Kondė.

– Būčiau atspėjęs, – šuktelėjo Anžu kunigaikštis, susižavėjęs princese.

Ir iš tikrųjų, nuo to laiko, kai Margarita dvare užėmė grožio sostą, jame nebuvo pasirodžiusi tokia grožybė.

Princesės de Kondė veidelis buvo visiškai kitoks nei Margaritos de Valua ir kėlė prieštaringus jausmus. Buvo galima sakyti, kad Margaritos grožis stulbino, o Marijos de Klev gundė. Jos žavingame veide spindėjo kažin kas subtilaus ir patrauklaus, kažin kas džiugaus. Stebėdamas to gražaus veido bruožus negalėjai susilaikyti nenusiūpsuojęs iš malonumo. Jos akys nebuvo išskirtinės, bet skleidė dvasingumą ir jausmingumą. Gražią kaktą puošė tamsūs antakiai. Jai besiūpsant skaisčiai raudonomis lūpytėmis rožiniuose skruostuose pasirodydavo nuostabios duobutės. Ji buvo sudėta kaip silfidė ir viskuo panaši į jauniausią iš Gracijų. Drabužiai tiko puikiai: ant sidabriniais siūlais siuvinėtos spindinčios suknelės buvo užmesta kita suknelė, tiksliau – lengva itališko gazo skraistė, nusėta rožytėmis, išsiuvinėtomis įvairiaspalviais šilkiniais siūlais ir labai panašiomis į tikras rožes, pavasario ir sodų puošmenas. Jai šokant skraistė plevėsavo. Girlianda iš tokių pačių gėlių, prismaigstyta deimantų, puošė jos plaukus ir paryškino iki žemės krintantį permatomą vualį.

Anžu kunigaikštis nekantriai laukė, kol baig-

(Nukelta į 42 p.)

sis šokis, kad ir pats galėtų pakviesti princesę, o ir ji tik tada sužinojo, kad tas gražus kavalierius baltu kostiumu, nuo kurio ji nenuleido akių šokdama, yra Anžu kunigaikštis.

Jie kartu sušoko labai iškilmingą itališką šokį pazzameno. Anžu kunigaikštis atrodė toks didingas, o princesė tokia grakšti, kad negalima buvo nuleisti nuo jų akių.

Anžu kunigaikštis pasinaudojo proga ir mandagiai bei galantiškai išdėstė princesei, kokį įspūdį ji jam padarė. Princesė buvo girdėjusi daugybę pagyry, tad pamanė, kad tai tik Prancūzijos karaliaus dvarui būdingas galantiškumas.

Vos baigėsi šokis Anžu kunigaikštis su seserimi Margarita nuėjo į gretimus apartamentus ir ten be užuolankų paskelbė, kad beprotiškai įsimylėjo princesę de Kondė.

Pavargęs po šokio Henrikas norėjo nusišluostyti kaktą ir sugriebė atsainiai ant fotelio užmestą vualį. Margarita, sulaikiusi jo ranką, pasakė, kad vualis yra Marijos de Klev – ji nusimetė vualį prieš eidama šokti.

– Tikrai? – aiktelėjo Anžu kunigaikštis. – Tada jis mano visiems laikams ir man niekada nebereikės kito šalio.

Tai taręs jis užsimetė šalį ant savo drabužių ir pririšo prie jo savo špagą.

Kai Anžu kunigaikštis ir jo sesuo grįžo į salę, pirmiausia jiems į akis krito kazoko drabužiais apsirėdęs nykštukas raudonu švarkeliu, labai plačiomis mėlynomis kelnėmis, suklostytomis aplink liemenį, kausyttais bateliais. Jis labai lanksčiai ir tvirtai šoko kazokų šokį, pats akomponuodamas sau nedideliu šešių stygų teorbu, kurio stygomis labai mikliai lakstė jo piršteliai. Jis sukiojosi tai ant kulnų, tai ant pirštų galų ir atlikinėjo sudėtingus, gal kiek groteskiškus šokio žingsnius, labai stebintis žiūrovams, nežinantiems, juoktis ar žavėtis žvelgiant į tą mažą keistą būtybę.

Po pokylio praėjo kelios dienos. Sunerimęs, kad negauna iš Lenkijos naujienų, Krasovskis apsilankė pas Valanso vyskupą. Kaip jis nudžiugo ir nustebo, kai prieškambarėje išvydo Balani tarną Žiuljeną. Jis buvo dulkinas, rankose tebelaikė rimbą, avėjo dideliais iki pusės šlaunų žygio batais.

– Kaip laikaisi, mano berniuk? – jį išvydęs šūkelėjo Krasovskis.

– Puikiai, pone, – atsakė Žiuljenas, – kaip žmogus, ką tik nesustodamas įveikęs tris šimtus ljė.

– O Balani?

– Ak, ponas Balani, jo gyvenimas nuolatinė šventė. Ta Lenkija – tai Gausybės ragas. Ten geria ma ir valgoma ištisą dieną, o dažnai net ir naktį.

– Tai jūs patenkintas savo kelione?

– Žinoma, pone. Aš mielai sugrįšiu į tą šalį, jei tik pasitaikys proga.

– Imk, mano berniuk, išgerk į mano sveikatą, – pasiūlė Krasovskis ir nuėjo į vyskupo apartamentus.

Nykštukas aptiko Monliuką, paskubomis besigražinantį ir skaitantį didžiulį pluoštą pranešimų, išdėliotų priešais jį ant stalo.

– Geros naujienos, – pranešė Monliukas, išvydęs įeinantį Krasovskį, – štai laiškas jums nuo Balani, o kiti skirti jūsų tautiečiams, nes adresai užrašyti lenkiškai. Neturėjau laiko jus informuoti, – pridūrė Monliukas, – nes skubu nugabenti pranešimus karalienei motinai į Luvrą.

– Gal ir aš galėčiau vykti kartu? – pasiteiravo nykštukas.

– Kodėl ne, – neprieštaravo Monliukas.

– Tada, jei jūs nieko prieš, aš perskaitysiu savo laiškus, kol jūs baigsite rengtis.

„Balani laiške, – mąstė nykštukas, lankstydamas popierius ir kišdamas juos po drabužiais, – Balani laiške nėra nieko įdomaus. Jis panašiai viską aprašė ankstesniuose laiškuose, bet iš jo stiliaus galima spėti, kad jis labai patenkintas savo kelione ir svetingu priėmimu Lenkijoje. O tautiečių laiškuose apstu pagyry išmintingam ir kukliam Balani elgesiui. Jis per trumpą laiką, atrodo, sugebėjo užsitarnauti visų, su kuriais jam teko susipažinti, pagarbą.“

Krasovskiui buvo malonu regėti, kaip dingsta raukšlės nuo Monliuko kaktos verčiant kai kurias laišku eilutes, kuriose kalbama apie Balani.

Monliukas ir nykštukas kartu nuvyko į Luvrą. Jie rado karalienę motiną vieną savo kabinetė.

Valdovė jau kuris laikas, ypač po to, kai sugrįžo kunigaikštis de Gizas, buvo susirūpinusi ir susijaudinusi. Matėsi, kad ją slapta kamuoja kažin koks didelis sumanymas, nes, kad ir labai slėpė savo jausmus, nutaisiusi linksimą veidą, jos klaidžiojančios rūpesčių prigesintos akys liudijo priešingai nei klastinga šypsena, vis iškreipdavusi jos lūpas. Ji dažnai užsidarydavo su astrologu, kuriuo pasitikėjo, ir labiau nei kada nors anksčiau kliovėsi talismanais ir žvaigždėmis.

Monliukas išdėstė, kokie reikalai jį atvedė čia.

– Naujienos iš Lenkijos! – nustebo Kotryna, lyg

būtų pabudusi iš sapno. – Dieve mano, kaip aš buvau toli nuo tos šalies! Bet peržiūrėkime kai kuriuos pranešimus. Gal jūsų ekselencija teiks man šiek tiek paskaityti?

Monliukas pakluso ir prisitraukė prie stalo taurėtę. Nykštukas, kaip buvo įpratęs, prisėdo ant suoloelio prie karalienės kojų.

Vyskupas pradėjo skaityti:

„Skubu, monsinjore, pranešti jūsų ekselencijai keletą pastabų, jas greitosiomis pavyko surinkti apie šalį, kuri iš tiesų ypač dabartinėje situacijoje verta Prancūzijos dvaro dėmesio ir yra jam svarbi. Vos gavęs įsakymą pirmiausia nuvykau į Viena, apsimetęs jaunu prancūzu keliautoju, kurį valdovai rekomendavo Austrijos dvarui. Tad mane kuo maloniausiai priėmė imperatorius Maksimilijonas ir jo karališkoji šeima. Valdovas teikėsi pasidomėti mano kelione, leido papasakoti apie šalį, kurias aplankiau, teiravosi, kur keliausiu toliau. Papasakojau apie Lenkiją, Šveicariją, Daniją ir kitas. Savo atsakymuose stengiausi pabrėžti man patikėtą vaidmenį, ir nemanau, kad būtų išsprūdusi bent menkiausia užuomina, metusi šešėlį Vienos vykdomai politikai ir sukėlusiu austrams įtarimų dėl tikrojo mano kelionės tikslo. Gavęs rekomendacinius laiškus Lenkijoje reziduojantiems austrų pasiuntiniams ir ambasadoriui, kuris netrukus turi būti ten pasiūstas palaikyti erchercogo Ernesto pretenzijas, aš išvykau į Krokuvą. Gal būtų tikslinga pateikti Anžu kunigaikščiui keletą detalių apie Lenkijos sostinę bei supažindinti jį su miestu, kuris vieną dieną taps jo aukštybės rezidencija.

Miestą įkūrė Krakas, vienas pirmųjų Lenkijos, kuri toje tolumoje ir beveik mistinėje epochoje dar neturėjo monarchinio valdymo, valdovų. Vėliau tapo karalių rezidencija ir Lenkijos sostine. Vysla dalija Krokuvą į dvi dalis ir tiekia vandenį jį supantiems grioviams. Miestas iškilęs viduryje malonios akiai derlingos lygumos, drėkinamos Vyslos, ir baigiasi pietuose ties grandine Karpatų kalnų, jie yra Lenkijos Pirėnai ir siena su Vengrija. Karalių rūmai pastatyti iš tašytų akmenų ant aukšto kalno, nuo kurio atsiveria nuostabi panorama, sakoma, kad rūmai panašūs į Šventojo Angelo pilį Romoje. Patalpos gausiai išpuoštos ir atitinka labai gražią išorę, tad rūmai verti būti karalių buveine. Galerija veda į katedrą, pavadintą karalystės globėjo šventojo Stanislovo Kostkos vardu. Išliko jo relikvijos ir vyskupo drabužiai. Ten palaidoti ir Lenkijos karaliai.

Iš karališkosios buveinės valdovai regi būsimą savo palaidojimo vietą ir, kaip sakoma, mato kelią į amžinybę... Nuolatinis gyvybės ir mirties susiliejimas yra rimta ir kilni pamoka žemiškiesiems teisėjams!

Krokuvoje daug labai gražios architektūros ir puošnių bažnyčių. Jau tapo patarle posakis, kad jei nebūtų Romos, tai Krokova būtų Roma. Miestas labai turtingas ir garsėja prekybiniais ryšiais. Yra turtingų parduotuvių, kuriose rasite rietimus Indijos medžiagų, Liono šilko, šiaurės kailių ir pietų vyno. Gausu produktų turguose, kuriuose už labai prieinamą kainą pardavinėjami krašto produktai žavi keliautojo akis ir yra malonus turto bei gausos pavyzdys. Tačiau visa pramonė, prekyba ir menai yra kitataučių, ypač žydų, rankose. Žydų Lenkijoje labai daug. Jie Krokuvoje gyvena nuo miesto atskirtame priemiestyje. Šalies gyventojai užsiima tik žemdirbyste arba, kilus konfliktams, stoja į karo tarnybą.

Lenkija driekiasi devynis šimtus ljė iš rytų į vakarus ir septynis šimtus iš pietų į šiaurę. Tą didžiulį plotą drėkina kelios didelės upės, kurias lyg kanalus išrausė gamta, palengvindama prekybą krašto viduje. Labiausiai vertinami grūdai, galvijai, kanapės, miško mediena ir druska. Šalyje nėra nei aukso, nei sidabro šachtų, bet derlinga žemė darbščiams rankoms tampa neišsemiamu turto šaltiniu. Pakanka pažvelgti į didžiulius javų laukus. Jie ne tik maitina juose dirbančius žmones, bet ir teisėtai vadinami Europos aruodais. Jos didžiulės girios ne tik knibžda visokiausių medžiojamų žvėrių, bet ir tiekia Europos jūrinėms galybėms laivų statybai reikalingą medieną. Keista, kad lenkai, turintys svarbius uostus Baltijos jūroje, nesumojo kurti savo laivyną, kuris labai sustiprintų šalį. Atšiaurus klimatas neleidžia auginti vynuogių, bet už nedidelę kainą iš Vengrijos atsigabenama geros kokybės vyno. Šiaip krašte labiau įprasta iš grūdų išvaryta degtinė, alus ir midus bei panašūs gėrimai. Netoli Krovuvos yra labai gražaus marmuro karjerai ir druskos, vieno pagrindinių Lenkijos turtų ir tikro gamtos stebuklo, kasyklos.

Trečdali didelės Lenkijos teritorijos sudaro didesnės ar mažesnės valdos, vadinamos seniūnijomis. Tai karaliaus nuosavybė iki jo valdymo pabaigos arba ribotą laiką, bet valdymas neturi viršyti penkiasdešimties metų. Joks sostą paveldintis, net ir absoliutus monarchas neturi galimybių atlikti tiek gerų darbų, kaip Lenkijos karalius. Jis laisvai

(Nukelta į 44 p.)

disponuoja, kaip ką tik minėjome, didžiuliais dvarais, bet netampa jų savininku, o jo apdovanoči asmenys beveik visada gauna valdyti didelius turtus. Apie Lenkijos karalius galima pasakyti, kad jie valdo darydami gerus darbus, nes jų įtaka daugiausia remiasi sugebėjimais dalyti savo dispozicijoje turimas malones. Beje, karalius skirsto valstybės tarnybas. Karo metu jis gali surinkti dviejų šimtų tūkstančių raitelių kariuomenę iš bajorų, kurie turi stoti į tarnybą savo lėšomis, tai vadinama *pospolita*. Tačiau paskelbti karą karalius gali tik gavęs tautos pritarimą.

Seime atstovauja dvasiškiai ir bajorai. Jis skirstomas į senatą ir pavietuose išrinktus kilmingųjų atstovus. Miestiečiai ir žemdirbiai neturi *liberum veto* teisės. Tai viena didžiausių Lenkijos konstitucijos ydų. Ta garsi privilegija leidžia kiekvienam nacionalinio susirinkimo nariui neleisti priimti bet kokio nutarimo, nes tam būtinas visų pritarimas, tik dažnai seimai išyra nieko nenusprendę, nes koks nors, nesvarbu, kokio rango, jo narys palieka seimą, ištaręs fatališką veto. Dažnai jam grasinama ginklu, bet tokie dažniausiai išsisuka ir viskas įšaldoma iki kito seimo susaukimo.

Bet kuris lenkų bajoras įsivaizduoja esąs lygus patiems didžiausiems didikams, net jei ir tarnauja jiems kaip pažas, arklininkas arba karys, nes kiekvienas nors kiek galingesnis ponas turi savo sargybinius arba kartais net kariuomenę. Kunigaikštis Radvila (ir ne jis vienas) gali savo žemėse Lietuvoje surinkti maždaug dvylika tūkstančių vyrų.

Lenkų bajorai yra nuolankūs didikams, malonūs su sau lygiais, išdidūs ir despotiški su žemesniais.

Kiekvienam civilizuotam kraštui labai svarbi žemdirbių klasė yra prisirišusi prie žemės ir paklūsta beveik neribotai didikų valdžiai, nors tie dažniausiai nepiktnaudžiauja savo teisėmis. Seniūnijų valstiečiai yra globojami įstatymų. Kadangi mokesčiai Lenkijoje labai maži, galima teigti, kad kaimo gyventojai neturi kuo skųstis ir jų gyvenimas yra gana malonus ir ramus. Privilegiją įsigyti žemės Lenkijoje turi tik kilmingieji. Niekas negali prilygti lenkų didikų spindesiui ir prašmatnumui, juos supa gausi palyda, jie turi žirgų medžioklei ir karui. Jie kažkuo panašūs į senovės satrapus.

Lenkai dažniausiai gerai sudėti, nors pagyvenę kiek nutunka, jie drąsūs, ištvermingi, geriausi raiteliai Europoje. Jie brangina nepriklausomybę, o lais-

vę vertina kaip didžiausią vertybę, tačiau didžioji tautos dalis yra baudžiauninkai.

Jie dosnūs, nuoširdūs, vaišingi, nepaprastai sąžiningi, prikišti jiems galima tik labai didelį polinkį į tinginystę ir girtuoklystę, tačiau tai greičiausiai nėra jų charakterio yda, tai turbūt niūraus ir atšiauraus klimato pasekmė. Jie mielai lavinasi, mokosi ir kalba svetimomis kalbomis. Lotynų kalba jiems tokia pat įprasta kaip ir gimtoji.

Šalyje daug mokyklų ir jaunimas gali jose gauti gerą išsilavinimą, o Krokuvos universitetas, gausiai dotuojamas ir globojamas Lenkijos karalių, gali būti vadinamas mūsų Paryžiaus universiteto pirmagimiu.

Būtina pabrėžti, kad nors lenkai priima respublikos modelį, jie labai daug dėmesio skiria titulams, beje, šalyje yra tituluotųjų perteklius. Titulai perduodami iki trečios kartos, bet užimamos tarnybos nėra paveldimos.

Vyraujanti valstybės religija yra Romos katalikų, tačiau per paskutinį karaliavimo laikotarpį Lenkijoje siaubingai išplito erezija.

– Ak, Dieve mano! – nutraukė Kotryna de Mediči, vos sulaikydama žiovilį. – Ar jis kada nors baigs savo straipsnį apie geografiją?

Monliukas šiek tiek sutriko ir nutilo. Tada įsiterpė Krasovskis:

– Manau, ponias, kad jūsų didenybė nurodė Balani pateikti kuo daugiau informacijos apie šalį, kurią ji panorą pažinti.

– Jei taip ir buvo, – nesutriko Kotryna, – jis persistengė, vykdydamas mano įsakymus. Ką mes sužinojome? Aš norėjau sužinoti, kokie lenkų ketinimai dėl mano sūnaus, bet jis apie tai nerašo.

– Jei jūsų didenybė leis man tęsti, – prakalbo Monliukas, – manau, kad ryšys paaiškės skaitant toliau.

– Ką gi, tęskite, – sutiko karalienė.

– Chm, chm, – sumurmėjo Monliukas, ieškodamas vietos, kur sustojo, – štai, dar keletas smulkmenų.

„Pirmoji mano užduotis atvykus į Krokuvą buvo prisistatyti ir įteikti turimus laiškus kardinolui legatui Komandoniui. Jo eminencija savo rezidenciją laikinai įkūrė abatijoje – šiek tiek tolėliau nuo miesto. Iš ten jis vadovauja arba tiki vadovaujantis lenkų seimams.

Kardinolas Komandonis yra gražus šešiasdešimtmetis senis. Jo veidas labai kilnus ir dvasingas, įspūdinga išvaizda atspindi įprotį tikėjimo vardu įsakinėti tautoms ir karaliams.

Nėra abejonės, kad laišakai nuo Austrijos imperatoriaus man pasitarnavo. Spėju iš to, kaip mane priėmė jo eminencija, iš dėmesio, kuriuo jis teikėsi mane pagerbti, nepaisant to, kad esu labai jaunas ir nepatyręs. Manydamas, kad esu visiškai atsidavęs Austrijos dvarui, legatas nepabūgo man atskleisti savo planų dėl erchercogo išrinkimo. Jis gyvai ir karštai, kaip tikras italas, skundėsi imperatoriaus Maksimilijono politiniu nerangumu.

„Jei lenkai nebūtų taip susiskaldę, – kalbėjo jis man, – nes dėl to negali vieningai balsuoti rinkdami sau valdovą, dėl Austrijos dvaro lėtumo ir vangumo derybos būtų buvusios bevaisės. Šiandien atvyko pasiuntiniai, aš gavau tinkamą pagalbą ir derybos atsinaujino. Drįstu teigti, kad jei erchercogą Ernestą išrinks, tai jis turės dėkoti ne tiek už derybininkų talentą ir gerus lenkų ketinimus, kiek už tai, kad neturėjo sunkiai įveikiamo varžovo.“

Paskui peržvelgė pagrindinius kandidatus: „Kurį iš šių princų lenkai turėtų išsirinkti karaliumi? Švedijos karalių? Jis turi jogailaičių kraujo per moteriškąją liniją, bet tapo klaidatikiu. Katalikai niekada jo nepriims. Suprantama, Šventasis Sostas panaudos visą savo autoritetą ir šventą galybę, kad sukliudytų išrinkti princą protestantą, jei kartais, neduok Dieve, tokia nelaimė grėstų Lenkijai. Peržiūrėkime kitus kandidatus. Prūsijos kunigaikštis Albertas Frydrichas, Saksonijos elektorius ir Ansbacho markizas priklauso tai pačiai kategorijai: jie protestantai ir jų pretenzijas palaikytų tik tautos eretikai. Caras Ivanas dėl savo galybės, dėl to, kad jo imperija greta, kad abi kaimyninės tautos kalba gimininga kalba, kad turi panašius papročius, galėtų būti pavojingas varžovas, jei nekeltų baimės visiems žinomas jo žiaurumas. Taigi lenkai tegali rinktis princą, kuris atitiktų tautos, o dar labiau tikėjimo, lūkesčius. Austrijos erchercogas vienintelis išpažįs tą patį tikėjimą, neišklęsta iš šventojo mokymo kelio ir neabejoja neginčytinomis tiesomis. Manau, tik erchercogas savo asmeninėmis savybėmis gali pateisinti lenkų lūkesčius.“

Kalbėdamas kardinolas nenuleido nuo manęs skvarbaus tyrinėjančio žvilgsnio. „Stebiuosi, – kalbėjo kardinolas, – kad Prancūzijos karaliaus broliai nepanoro užsirašyti į sąrašą. Visai neblogo perspektyva siekti puikios karūnos. Ko galėtų tikėtis tie princai? Prancūzijos karalius labai jaunas ir gali susilaukti įpėdinių. Šiandien, žinoma, jau per vėlu kovoti dėl

vietos, nes kova dėl jos jau išibėgėjo, bet nepanorė kandidatuoti jie padarė labai didelę politinę klaidą.“

Sumurmėjau kardinolui kelis abstrakčius atsiprašymo žodelius: „Neramumai Prancūzijoje sukliudė laiku suvokti, kad Lenkijos sostas liko laisvas. Dėl karinių pasiekimų Anžu kunigaikštis tapo pernelyg mylimas ir reikalingas Prancūzijai, kad galėtų ją palikti, o derybos dėl Alansono kunigaikščio vedybų su Anglijos karaliene susuko jam galvą dėl Didžiosios Britanijos sosto.“

Kardinolas patarė man pačiam laiškus nugabenti į Sandomirą ir įteikti juos ten apsistojusiems austrų pasiuntiniams: „Jūs prancūzas ir svetimšalis, taigi, nesunkiai pateksite pas grafą Rozembergą, pasiuntinybės vadovą, ir man bus labai malonu, kad pasinaudoję šiuo keliu galėsiu užmegzti ryšį su pasiuntiniais. Ryšys nutrūko dėl lenkų reiškiamo nepasitikėjimo, o, neturėdamas galimybes susisiekti, negaliu aptarinėti jų interesų.“

Gavau iš Krokuvos kašteliono (tai tvirtovės viršininko pareigos) leidimą keliauti į Sandomirą ir nuskubėjau pas austrų pasiuntinius.

Radau juos labai nuobodžiaujančius tremtyje, kurioje jie tūnojo, nes čia buvo trukdoma jų diplomatinei veiklai, taigi jie liko labai patenkinti, gavę naujienų tiesiai iš kardinolo legato, kuris jiems, tiesą sakant, buvo kryptį rodantis kompasas. Pasiuntinybės vadovas grafas Rozembergas buvo garsiausias iš jų savo kilme (kilęs iš Orsinių giminės), norėčiau tikėti, kad ir dėl politiko talento.

Kiek girdėjau, šis didikas nepasižymi išmintimi, bet jo maneros, kalba, mandagumas – be priekaištų ir visus žavi, o diplomatijoje tai jau šis tas, jei sugebi patikti.

Kad kompensuotų jo genialumo stoką, paskyrė pavaduotoją, talentingą vyrą, kurio istorija tikrai ypatinga.

Jis kilęs iš vienos garsiausių Vengrijos šeimų. Tai Dudicijus Horhonvičius, Kutinos vyskupas Kroatijoje. Tridento susirinkime jis išgarsėjo savo iškalba ir išmintimi. Paskui susidomėjo įvairiomis teologijos srovėmis ir neatsispyrė Bažnyčios reformatorių idėjoms. Atsisakė jam numatytos puikios karjeros, vedė, bet jam pasisekė, kad neparado Maksimilijono palankumo, kuris, nors ir nepagyrytė jo paklydimų, davė darbą pasiuntinybėje, kur galėjo praversti jo talentai. Tai vyras pačiame jėgų žydėjime, turtingos vaizduotės, turi puikią iškalbą, tik gal kiek keis-

(Nukelta į 46 p.)

tokų pažiūrų ir nemėgsta kitaip mąstančių.

Cistersų abatas Siras, jau keletą metų Lenkijoje reziduojantis Austrijos dvaro agentas, metų kiek susendintas ir nelengvo būdo, išmoko būti kantrus ir lėtas diplomatijoje, ir niekas pasaulyje nepakeis jo nusistatymo. Grafas Rozembergasas, kaip jam įprasta, švelniai ir mandagiai man dėstė: „Reikia tikėtis, kad ponai lenkai galų gale teiksis nutraukti mūsų tremtį. Mes tikrai negalime skųstis dėl to, kaip su mumis čia elgiamasi, bet reikia sutikti, kad tokia viešnagė mažame mieste, koks yra Sandomiras, nėra pati maloniausia.“ „Nėra ko abejoti, – pritariamai ne daugžodžiaudamas dėstė Dudicijus, stebeilydamasis erelio akimis, – dėl ko lenkai atidėlioja savo pačių laimę ir diena iš dienos nukeldinėja rinkimus princo, kuris tikrai vertas jų pasitikėjimo. Koks visų tų ne tvarkingai šaukiamų susirinkimų tikslas, jei ne kursyti naujus neramumus ir pinti naujas intrigas? Tauta privalo susivienyti ir galų gale nuspręsti savo likimą.“

„Reikia laukti, – ramiai prieštaravo abatas Siras, linguodamas galvą, – reikia laukti. Tautos pasirikimas negali būti skubus, nes nuo jo priklauso daugelio milijonų laimė.“

Taigi šitaip trumpai galima nusakyti, kokie tie trys svarbūs veikėjai, turintys Austrijos valdovo pasitikėjimą.

Šuanenas manė, kad siekdamas politinių tikslų privalo perskaityti popierius, kuriuos kardinolas Komandonis mane įpareigojo perduoti pasiuntiniui.

Atrodo, legatas įtikinėja pasiuntinius išnaudoti visas įmanomas galimybes, net papirkinėjimą, kad dauguma lenkų apsispręstų sušaukti seimą netoli Varšuvos. Ten pasiuntiniai turėtų galimybę patys dalyvauti ir įvardyti princus, ketinančius pretenduoti į Lenkijos sostą.

Šuanenas, būdamas išmintingas, taip pat pasidarė oficialių pasiuntinių atsakymų kardinolui ir Vokietijos kunigaikščių dvarams kopijas. Tuose laiškuose jaučiamas pyktis ir nepasitenkinimas bei labai nepalankiai apibūdinami lenkai, jie vadinami *gens barbara et gens inepta*¹. Mano būdas ir principai, mano auklėjimas verčia mane natūraliai bjaurėtis bet kokia išdavyste, taigi, manau, kad labai didelė išdavystė būtų piktnaudžiauti mums rodomu pasitikėjimu. Bet Šuanenas išsityčiojo iš to, ką jis pavadino mano juokingu mandagumu, ir tvirtino, kad atsidavusio savo šaliai žmogaus tikroji dorybė yra valstybės interesai.

Leidau jam kalbėti ir veikti, kaip jis norėjo. Pirmasis darbas, kurį, remdamasis savo teorija, atliko mums grįžus į Krokuvą, buvo tai, kad jis viską išdėstė didikai Zborovskiui, mūsų mielojo nykštuko draugui, kuriam nuo jo atgabenau rekomendacinius laiškus.

Netrukus buvau pakviestas pas šį didiką į didelę puotą, kur buvo susirinkę įžymūs svarbiausi karalystės veikėjai, garsūs kilme, pareigybėmis ir turtais.

Kujavijos vyskupas, garsėjantis iškalba ir išsilavinimu, Lietuvos didysis kancleris Mikalojus Radvila, įtakingos giminės galva, Krokuvos vyskupas Francišekas Krasinskis, Lietuvos didysis maršalka Chodkevičius, kaštelionas Tenčynskis, didelių nuopelnų turintis jaunuolis, apie kurį galima pasakyti, kad išmintis jame aplenkė metus. Negalėčiau užbaigti, jei sumanyčiau vardinti visus ir girti nesuskaičiuojamus tų didikų nuopelnus, lyg jie norėtų įrodyti man, kad vaišingumas yra didelė dorybė Lenkijoje.

Šioje šventėje turėjau progos stebėti lenkų įpročius. Jų apranga labai skiriasi nuo mūsų ir pasižymi rytietiška prabanga. Pavyzdys gali būti nykštuko Krasovskio drabužiai.

Vienas po kito visi atvykstantys didikai šalies papročiu sveikinosi su namų šeimininku. Vieni kitiems žemai nusilenkia, skirtumas tas, kad sveikindamasis su žemesnio rango asmeniu didikas Zborovskis tik apkabindavo ir paplekšnodavo per petį.

Valandą prieš puotą vyresnysis tarnas, lydintas dviejų liokajų, nešančių sidabrinis padėklus su įvairiausiai pyragaičiais ir nedidelėmis paauskuotomis krištolinėmis lėkštelėmis, pilnomis įvairiausių uogienių, apėjo ratu visus susirinkusius siūlydamas įvairiausių antpilų. Mane labiausiai nustebino, kad jis pradėjo nuo savo šeimininko ir visi gerė iš to paties vieno stikliuko.

Keli lenkų ponai buvo Zborovskio informuoti apie austrų pasiuntinių rašytų laišku turinį ir mano akivaizdoje piktinosi. Didysis Lietuvos maršalka Chodkevičius, kuris, kaip ir Radvila, karštai palaikė austrų partiją, karštai plūdo pasiuntinius ir vadino juos *nebulones, sycophantae, versipelles*².

Jaunasis kaštelionas tik pusbalsiu kartojo juos teisėtai įpykdžiusią frazę: *Gens barbara et gens inepta*.

„Taip, – rėžė kunigaikštis Radvila, – jie teisūs, taip mus vadindami, nes mes nekaip pasirodėme, pasisakydami už dvarą, kuris visais laikais mums pa-

¹ Barbariška ir kvaila tauta (lot.).

² Veidmainiai, intrigantai, kenkėjai (lot.).

vydėjo mūsų sėkmės ir galybės.“ „Be abejo, – įsiterpė vaivada Laskis, – tik paklauskite, ką tuo klausimu kalba jų žemesnio rango tarnautojai iš neseniai Austrijos pavergtos Bohemijos. Lenkai kvailiai, sako jie, nes panoro iškeisti savo nepriklausomybę į Austrijos jungą. Mes buvome tokie pat laisvi, kaip jie, o šiandien dejuojame, slegiami mokesčių ir įžeidinėjami.“

Kujavijos vyskupas buvo nuosaikesnis, be to, kalbėjo švelniau ir kilniau. Jis apverkė nelaimės, kurias tarpvaldis atnešė jo tėvynei. „Niekada, – kalbėjo garbingasis prelatas, – partiškumas, sumišęs su įvairiausiomis tikėjimo intrigomis, taip nepakenkė, nebuvo toks nepaslankus, kaip per šią krizę, priešingai, visi bendrapiliečiai turėtų susivienyti dėl bendro reikalo ir visuotinės šalies gerovės. Kaip būtų buvę gera, jei Prancūzija, kuri, drįstu sakyti, daug kuo panaši į mus, būtų pasekusi kitų valstybių pavyzdžiu ir, mums karštai pageidaujant, pasiūlusi vieną iš savo princų.“

Tų kilnių didikų atvirumas sužadino mano norą paatvirauti. Pamaniau, kad galiu nebijodamas jiems atskleisti tikrąjį savo slaptos misijos motyvą, ir mano prisipažinimas juos labai nudžiugino. „Parašykite į Prancūziją, – siūlė vienas per kitą, – paskubinkite savo dvarą siųsti pasiuntinius ir neabejokite, jog jiems atvykus reikalai tikrai pasikeis.“ „Visada pasikliaukite lietuviais“, – tikino Chodkevičius ir Radvila, nuoširdžiai ir kovingai, kaip būdinga lenkams, ypač tiems, kurie seniai įpratę valdyti ir įsakinėti. Buvo paskelbta apie vakarienę, ir karštos politinės diskusijos liovėsi. Pasirodė ponios. Jos įžengė tuo metu, kai buvo ruošiamasi sėsti prie stalo, tad lenkų ponai pakeitė pokalbio temą, nes nenorėjo prastai pasirodyti prieš tarnus, kalbėdami jiems suprantama kalba. Be to, pučiamųjų obojų, ragų ir fagotų keliamas triukšmas tą akimirką, kai įžengėme į valgomąjį, privertė mus nutilti. Lenkijoje šventės niekada neapsieina be muzikos. Kiekvienas šiek tiek turtingesnis bajoras laiko namuose taip vadinamą *capella*, tai yra orkestrą, kuriame yra dainininkai ir muzikantai, dažniausiai iš jų valdų surinkti ir ponų lėšomis išlavinti baudžiauninkai.

Kadangi esu svetimšalis, mane pasodino greta namų šeimininkės. Ji man pasirodė labai miela, kaip ir kitos ponios. Keletas jų puikiai kalbėjo mūsų kalba. Jos vilkėjo pagal lenkišką madą: ilgomis, brangiais kailiais apvedžiotomis suknelėmis ir buvo užsidėjusios aksominės kepuraitės su egretėmis, kurios teikė joms žavumo. Lenkės dažniausiai gražaus sudėjimo ir sąmojingos. Jų protas gyvas, kaip ir

prancūzių, jų manieros neskubrios, o grožis traukia akį. Tikros hurijos iš Mahometo rojaus.

Vakarieniaujama devynioliktą valandą, nes laikas čia skaičiuojamas kaip Italijoje. Pasagos formos stalas buvo uždengtas labai plona staltiese. Ant jo padėta šešiasdešimt įrankių komplektų, bet buvo tik po šaukštą. Kiekvienas puotos dalyvis turėjo atsinešti su savimi peilį ir šakutę. Beje, niekur nemačiau tiek daug sidabrinų indų, kiek jų buvo lenkų namuose. Bufetai tiesiog lūžta nuo jų. Pirmas komplektas buvo virta mėsa, paukštiena, tuose kraštuose mėgstama žuvis. Vieni patiekalai su šafranu, kiti su razinomis, migdolais, slyvų sultimis. Antras komplektas buvo įvairiausi kepsniai iš Prancūzijoje nežinomos žvėrienos, pavyzdžiui, briedžio mėsos, bebro uodegos...“

– Ak, liaukitės, vyskupe, prašau jūsų, – nutraukė karalienė, – juk nemanau, kad ko nors teks paragauti.

XIV skyrius

Valanso vyskupas, stabtelėjęs dėl karalienės šūktelėjimo, jau ruošėsi skaityti toliau, bet atskubėjo viena valdovės tarnaičių ir pranešė, kad sunkiai susirgo Navaros karalienė.

– Sunkai susirgo? – pakartojo iš tikrųjų sunerimusi, o ne suvaidinusi Kotryna. – Kas jai?

– Niekas dar negali pasakyti, – atsakė tarnaitė. – Grįždama iš pirklio italo ji taip sunegalavo, kad tučtuojau konsultuoti sukvietė geriausius gydytojus.

– Ar pasirodė ir Ambruazas Parė? – pasiteiravo karalienė.

– Negaliu atsakyti jūsų didenybei.

– Tegul jis nesirodo. Nors ir protestantas, visi žino, kad juo pasitiki karalius ir aš, ir jei Joana d'Albre dar labiau sunegaluos, o tai žino tik Dievas, tokiu kritišku momentu pradės įtarinėti mane. Sakai, kad buvo pas pirklių italą?

– Taip, ponia, pas Rėnė. Ketino nusipirkti pirštines, iškvėpintas apykakles ir dar daug ko Navaros karaliaus vestuvėms.

– Palik mus, d' Ajel, ir liepk pasiteirauti Navaros karalienės, ar ji gali mane priimti.

Susinervinusi Kotryna de Mediči mynė ir mynė po kambarį, vis užmesdama akį į savo kabalistinius ženklus išmargintą talismaną. Tokį ji buvo nusiuntusi ir kunigaikščiui de Gizui.

(Nukelta į 48 p.)

Atrodė, kad ji visiškai pamiršo Valanso vyskupą ir nykštuką, o tie du, negavę karalienės leidimo, nedrįso išeiti. Pagaliau ji, gal ką nors raminaimo aptikusi talismane, gal suvaldžiusi apnikusį nerimą, prakalbo.

– Taigi, – kreipėsi į Monliuką, – ar Balani savo pasakojimą baigė per patį puotos įkarštį?

– Yra dar keletas ne tokių įdomių detalių apie lenkų papročius ir elgseną.

– Perskaitysime tai vėliau, – pertraukė Kotryna, – svarbiausia jau sužinajome.

– Žinoma, – savo ruožtu įsikišo nykštukas, – esu tikras, kad tinkamai surašyta nelabai patyrusio jaunuolio ataskaita vis dėlto įtikins jūsų didenybę, kad mano įžvalgos buvo teisingos. Taigi, būtina kuo skubiausiai siųsti į Lenkiją pasiuntinius, nebent jūsų didenybė ir Anžu kunigaikštis apsigalvojote.

– Gink Dieve, – šūktelėjo karalienė. – Negaliu laiduoti, kad savo meilėse paskendęs Henrikas bus pakankamai protingas ir nebandys atsisakyti tokio puikaus plano, bet aš apeliuosiu į jo protą. Aš jau nusprendžiau, esu pasirengusi įtikinti karalių. Jus, Monliukai, išsirinkau pasiuntiniu, būtent į jus sudėtos visos mano viltys, pasitikiu jumis, Monliukai, nes esu tikra, kad jūsų sugebėjimai, protas, įžvalgumas, kuriuos ne kartą demonstravote įvairiausiose derybose, yra tvirtas garantas, kad šią svarbią misiją vainikuos sėkmė, jūs sėkmingai užbaigsite tokį svarbų darbą ir pelnysite mano sąnaus bei mano dėkingumą.

– Ponia, – atsakė žemai nusilenkęs Valanso vyskupas, – suvoki, kad man tai didžiulė garbė. Esu labai dėkingas, bet manau, kad privalau maldauti jūsų didenybės, kad ji pasirinktų valdinį, gabesnį už mane ir galintį geriau atlikti pareigą. Aš senas, jau nebeturiu nei dvasinių, nei fizinių jėgų. Šiandien trokštu vien poilsio ir rasiu jį tik atsisakęs viešumos.

– Net negalvokite apie tai, Monliukai, – suirzo karalienė, – nepažįstu jus galinčio pakeisti žmogaus.

– Atleiskite man, ponია. Jei jūsų didenybė leis, turėsiu garbės nurodyti jai keletą visiškai vertų jos pasitikėjimo žmonių. Gi diu Foras, Pibrako senjoras, Paryžiaus parlamento generalinis advokatas¹, labai nusipelnęs žmogus. Triušonas, Grenoblio parlamento pirmininkas, taip pat labai tinkamas užimti vietą, kurią jūsų didenybės labai nori skirti man. Gerai paieškoję rastume ir daugiau, nes Paryžiuje ir Prancūzijoje tikrai netrūksta įvairiausiose srityse nusipelnusių žmonių.

– Neabejoju, – atsakė karalienė, – bet, kaip jūs sakote, reikia jų ieškoti, pažinti juos, o laikas spau-

džia ir brangi kiekviena diena. Patys supratote iš pranešimo. Bijau, kad lenkai galų gale pavargs nuo mūsų delsimo ir, išlieję apmaudą, praradę kantrybę, pasisakys už erchercogą Ernestą.

– O taip tikrai gali nutikti, – įsiterpė nykštukas. – Jūsų didenybė kalbėjote kaip orakulas, ir, jei man bus leista pasakyti savo nuomonę, tai aš priitariu tam, kad monsinjoras Valanso vyskupas kaip pasiuntinys vyktų į Lenkiją. Niekas kitas geriau negu jo ekselencija netinka užimti šią vietą, nes jis, neminint jau jo sugebėjimų ir nuopelnų, geriau nei kas kitas, pažįsta šalį, į kurią siunčiamas. Beje, ten jis mano tautiečių yra gerai vertinamas.

– Na, mano mielas vyskupe, – tęsė karalienė kiek galėdama meiliau, netgi gundomai, kaip tai sugebėdavo daryti kilus reikalui, – jūs tikrai neįstengsite ilgiau spyriotis mano prašymams. Beje, jei man nepavyktų jūsų palenkti, aš, jei reikės, paprašysiu įsikišti karalių ir Anžu kunigaikštį. Bet manau, kad to neprisireiks, ir jūs pats sutiksite, įvertinęs tai, ką jums tuoj pat išdėstysiu. Nekalbėsime apie turtą ar ambicijas, manau, kad jūs patenkintas savo likimu ir dėl to nepuoselėjate didelių pretenzijų. Kalbėsime apie jūsų ramybę ir laimę. Jūs turite priešų, Monliukai, kurie linki jums blogo, – dėstė karalienė, skvarbiu žvilgsniu verdamą Monliuką. – Kalbama, kad jūsų tikėjimo principai kelia didelių abejonių. Nenoriu gilintis, kiek tokios kalbos pagrįstos, kiek ne, – tęsė karalienė, stebėdama, kaip sutriko vyskupas, – bet, patikėkite manimi, bus daug išmintingiau, jei jūs dabar dingsite smalsuoliams iš akių. Ar galite tai padaryti garbingesniu būdu, nei sutikdamas užimti vietą, kurią skiriu jums iš pagarbos?

– Jūsų įsakymai, ponია, ir monsinjoro Anžu kunigaikščio interesai, – atsakė vyskupas, – yra svarbiausi motyvai, dėl jų turiu apsispręsti paaukoti jiems man likusį gyvenimą, kurį visą skyriau tarnybai savo karaliams. Nemanau, kad mano elgesys suteikė pagrindo neteisiesiems įtarinėjimams, pasiekusiems jūsų didenybės ausis, tad mano širdyje tikrai nėra vietos baimei, kuri provokuotų mano veiksmus. Kartoju, man pakanka, kad jūs to pageidaujate.

– Aš niekada nepamiršiu jūsų ištikimybės įrodymo, mielas Monliukai, būkite dėl to tikras, – kalbėjo apsikrioji Kotryna, patenkinta, kad rado silpną vietą ir įveikė Monliuko pasipriešinimą. – O dabar, kadangi sutarėme dėl svarbiausio dalyko, dabar pa-

¹ Valdovo skiriamas pareigūnas.

galvokime, kaip galėtume pagreitinti jūsų išvykimą.

– Puikiai suprantu jūsų nekantravimą, bet tikiuosi, jog jūsų didenybė teiksis skirti man pakankamai laiko pasiruošti tokiai ilgai kelionei ir pasirinkti tinkamus žmones. Tas pasirinkimas gali lemti, kad užduotį įvykdysime lengviau.

– Visiškai pasitikiu jūsų apdairumu, – pritarė karalienė. – Tarp mokytų žmonių paieškokite pačių geriausių oratorių, nes iškalba yra menas, Lenkijoje praktikuojamas labiau nei kur nors kitur. Manau, kad tai vienintelis būdas paveikti laisvų ir išdidžių žmonių nuomonę. Taip pat tikiuosi, kad mano mylimas nykštukas, nors man ir labai sunku su juo skirtis, lydės jus kelionėje, – pridūrė karalienė. Po nuotykiu su vaisių pintine ji ėmė nepasitikėti nykštuku, tad panoro juo atsikratyti kaip įkyraus, neprognozuojamo liudininko; karalienė tik apsimetė esanti jam maloni.

– Ponia, – atsiliepė nykštukas, – toks ir mano ketinimas, ir jau ketinau prašyti jūsų didenybės leidimo. Būsiu visiškai atsiskaitęs už dėkingumą, kurį patyriau Prancūzijoje, būsiu įvykdęs savo įsipareigojimus tėvynei tik tada, kai Anžu kunigaikštį išvysiu Lenkijos soste.

Tarusi dar keletą malonių žodelių, karalienė abiem leido eiti.

Išėjus iš Kotrynos de Mediči nykštukas pasiteiravo vyskupo:

– Ar jums nesukėlė nerimo paskutiniai karalienės žodžiai, kai ji patarė jums išvykti iš Paryžiaus saugumo sumetimais?

– Ji įpratusi kalbėti dviprasmiškai.

– Garantuoju, – atsargiai dairydamasis aplink tėsę nykštukas, – čia kažkas rezgama.

– Jūs kaip visada apsėstas politinių vizijų. Kas čia gali būti rezgama? Ir dar tokiu momentu? Juk Navaros karalius veda Prancūzijos karaliaus seserį, ir ta sąjunga kaip niekada anksčiau sutvirtins partijų ryšį. To ir reikia tikėtis.

– O aš jums sakau, – pakartojo šiek tiek įsižeidęs nykštukas, – kad mes vaikštome ant snaudžiančio ugnikalnio, kuris netrukus išsiverš. Bus pralietas kraujas, o aš kalbu tik tai, ką žinau. Admirolo vardas kunigaikščio de Gizo knygelėje pabrauktas raudonai. Randuotasis niekada neatleis už savo tėvo mirtį. Be reikalo teismai išteisino admirolą dėl tos žmogžudystės. Kunigaikščio de Gizo akyse jis liko kaltas, o kunigaikštis, kaip jūs žinote, nėra toks žmogus, kuris pasitenkintų keršydamas kerais, pavyzdžiui,

badydamas adatomis vaškinę admirolo figūrėlę.

Kad išsklaidytų vyskupo nepatiklumą, nykštukas atskleidė jam karalienės, de Tavano ir de Reco planus dėl admirolo ir pasisakė ketinantis slapta įspėti admirolą dėl galbūt jo gyvybei gresiančio pavojaus.

– Nieko nesiimkite, – perspėjo Monliukas, vėl užsidarydamas įprastame atsargumo ir egoizmo kiaute, tačiau šiek tiek sutrikęs dėl paskutinių nykštuko žodžių. – Jūs visiškai be reikalo susikompromituosite. Aš patariu jums niekada neprasitarti apie tai, ką pavyko nugirsti. Admirolas visiškai pasitiki tuo, kaip su juo elgiamasi, o netrukus bus sudaryta sąjunga, užtikrinsianti jo paties ir protestantų saugumą. Jis atmes jūsų išvalgas, taip pat, be abejo, ir visų kitų, kurie, jo nuomone, tokie pat nerimstantys ir įtartini. Beje, ar jūs galite patvirtinti, jog girdėjote, kad grasinama jo gyvybei?

– Negaliu sakyti, kad girdėjau kalbant apie žmogžudystę arba mirtį, bet piktos Gondi kalbos ir Tavano žvilgsniai pranašauja kai ką pražūtingą.

– Negi jūs tikite, kad karalienė motina galėtų įvykdyti nusikaltimą, o svarbiausia tokį, kuris niekam neduos naudos? Ką reiškia vieno žmogaus gyvybė galingai partijai? Tai tik viena hidros galva.

– Aš dėkingas karalienei, – vis dar nebaigė nykštukas, – nes ji apipylė mane malonėmis. Aš nuoširdžiai ginsiu jos interesus, jei jie neprieštarau mano garbei, bet gerai ją pažįstu. Ta moteris mano, jog politikoje viskas leidžiama. Jei Gizui pavyks ją įtikinti, kad admirolas, protestantų siekla, yra pernelyg baises ir pernelyg pavojingas valstybei valdinys, ji tikrai nemans, kad nelaimingo senio mirtis būtų nenaudingas nusikaltimas, kaip jūs sakote. Ji mans, kad taip pasielgti būtina dėl jos šeimos saugumo ir visuotinės ramybės.

Kaip tik tuo metu jie pasiekė vyskupo namus. Atsisveikinęs su jo ekscelencija, mūsų nykštukas politikas ramiai patraukė keliu, vedančiu į kvartalą, kuriame buvo apsistojęs.

Grįžęs namo jis panoro perskaityti Balani laišką, į kurį buvo spėjęs, kaip sakoma, vos užmesti akį. Štai kas jame buvo rašoma:

„*Ubi bene, ibi patria.*¹ Tą nuolat kartojau sau, miegas drauge, nuo tada, kai atsidūriau jūsų šalyje, nes aš, šios žemės klajūnas, be tėvų, be draugų, išstremtas dar vaikystėje, atiduotas kitų globai, vargu ar galiu

(Nukelta į 50 p.)

¹ Kur gerai, ten tėvynė (lot.).

įsivaizduoti turįs tėvynę. Prisipažinsiu jums, mano drauge. Nemanau, kad dėl savo ambicijų kada nors būsiu laimingas. Mano širdis sutverta meilei, aš būsiu laimingas tik maloniame gamtos prieglobstyje, kai mano sielą užvaldys ramybė ir dorą skatinančios mintys. Kelionė, vietų ir reginių kaita, neišvengiami susitikimai su vis naujais žmonėmis tikrai neišblaško mano minčių, priešingai, tik dar labiau jas pakursto. Kiek kartų liejau karčias ašaras dėl to, kad esu vienišas, keliaudamas per vaizdingus Vokietijos kraštus, jos gyventojų derlingais paverstus laukus leidžiantis saulei. Kai jos spinduliai apšviesdavo didingą vaizdą, išvysdavau dorus, darbščius žmones, linksmai grįžtančius iš laukų, kalnų, girių, užsimetusius ant pečių darbo įrankius. Žinojau, kad jie grįžta į savo kuklius būstus pas žmonas, seseris, motinas ir kartu pavakarieniaus. Aš pavydėdavau jų paprasto kasdienio gyvenimo, aš nebuvo su niekuo susijęs šiame pasaulyje, į svetimą žemę mane atvedė neaiškios priežastys, tad klausdavau savęs: „Kas aš toks ir iš kur atėjau?“ Vėl ir vėl prisimindavau savo liūdną likimą ir dėl visko kaltindavau tėvus: „Kodėl jie atėmė iš manęs laimę ir ką prarado patys, nepasakę man savo vardų, ir kodėl taip pasielgė? Daug pagarbos, rūpinimosi ir meilės būčiau atidavęs už jų dovanotą man gyvybę, deja, ta dovana šiandien man nelabai miela. Ar jie dar gyvi, ar kada nors juos išvysiu, ar man belieka apraudoti savo gyvenimą ir jų mirtį?“ Tokios mintys nuolat mane kamuoja ir tik sustiprina nusivylimą. Tačiau atvykau į šią vaišingą žemę, pas malonią, neliejančią tulžies tautą, ir kuo labiau pažįstu jos paprastumą ir draugiškumą, tuo labiau ji man patinka. Atsidūręs tarp tų žmonių susimąščiau apie draugystę, pasijutau beveik laimingas. Kiekvienas lenkas man atrodė galintis būti man tėvas, ir mano širdį pirmą kartą užliejo švelnūs jausmai.

Atsidūriau toli nuo sugedusio galantiško ir palaido dvaro, kur mandagumu tik užlakuojamos ydos, ir radau čia paprastas senųjų amžių dorybes, pamačiau didingumą, bet ne pasipūtimą, dosnumą, bet ne prabangą, drąsą, bet ne žiaurumą, niekur kitur neregėjau tokio jausmų širdingumo, papročių meilumo. Doros įrodymų nereikia toli ieškoti. Kai kurie jūsų tėvynainiai man pasirodė panašūs į mano mėgstamus Graikijos ir Romos didvyrius. Nesakysiu, kad nemačiau vienos kitos dėmelės, bet jos tokios neryškios. Lenkams galima, pavyzdžiui, prikišti maištingą ir triukšmingą būdą, bet tai susiję su karšta ir sunkiai

suvaldoma meile laisvei. Jie taip elgiasi ne todėl, kad sielos gelmėse būtų egoistai, ir ne dėl asmeninio suinteresuotumo, ne, jie tai daro dėl savo tėvynės interesų. Tėvynė jiems ir paskata, ir varomoji jėga.

Ką būtų galima prikišti tiems savarankiškiems žmonėms? Ar dėl to jie sukyla prieš savo valdovus, ar bando engti savo kaimynus, griebtis neteisingų užkariavimų? Taigi, manęs niekas neprašė, bet aš, mielas drauge, giriu lenkus.

Jūs, be abejo, perskaitysite mano įžvalgas Valanso vyskupui ir, be abejo, įvertinsite, kad jos prastai parašytos. Bet kitaip būti negalėjo. Mintis, kad mano pasakojimą skaitys ir vertins rimti ir griežti kritikai, mane savotiškai neramino ir, natūralu, kėlė baimę. Jums taip pat nepatiks mano pastabos apie lenkus. Jos nerišlios ir neišsamios. Bet, garbės žodis, privalėjau išgirti jūsų tautos nuoširdumą ir ištikimybę, juk negaliu taip įvertinti mūsų valdovų dvaro, kuriame klesti slapukavimas ir apgavystės, o valdovės šūkis yra *Dividere pro regnare*¹. Galiu būti apkaltintas, kad išjuokiu Prancūzijos valdžią ir giriu lenkus už savo valstybės lėšas. Bet jau anksčiau minėjau, kad pernelyg ilgai buvau auklėjamas vienatvėje, todėl man sunku išverti akinantį teatro, koks yra pasaulis ir dvaras, spindesį.

Pakalbėjau apie lenkus. O moterys, ką galėčiau pasakyti apie jas? Ar galiu kalbėti apie gražiausią žmonių visuomenės dalį, jei mano širdis niekada nesuvirpėjo dėl nė vienos iš jų? Galiu teigti, kad lenkės man pasirodė labai patrauklios. Gal nelabai norėsite patikėti, bet nė viena jų manęs nesugundė.

Kai susižavėdavau kuria nors, mano širdyje kildavo maloni viltis nepažinto jausmo, tokio, kokį jį įsivaizduoju, tyro, dangiško, amžino, žadinančio mintis apie rojų žemėje. Bet visada, kai nepajėgdavau ištrinti iš savo atminties to portreto, jis vėl imdavo skverbtis į mano vaizduotę, aš, pagalvojęs, kad tai ne ji, atitraukdavau. Ne, jaučiu, vadinkite mane kvailiu, maniaku, fantazuotoju, niekada mano širdis, kol nesutiks idealo, nepatirs džiaugsmo. Esu laimingas, kad jai pakanka draugiškumo įrodymų, nes tada, kol viešiu Lenkijoje, galiu drąsiai teigti: *Ubi bene ibi patria*“.

– Taip, garbės žodis, – pyktelejo nykštukas, numetęs laišką ant stalo, – jis išprotėjo, būtina jį laikyti surištą. Po velnių, nieko nesuprantu iš to metafizinio minčių kratinio, nebent tik tuos keletą gana teisingų pastebėjimų apie mus, lenkus.

¹ Skaldyk, jei nori valdyti (lot.).

Vienatvė turbūt visiškai sujaukė jam protą. Jam tiesiog šypsosi neįtikėtina sėkmė ir jis gali susikurti sau puikią ateitį, bet vargšas berniukas niekada nieko nepasieks, jei tik dūsais ir skūsis. Jei būtų įsimylėjęs, tai bent žinotume tos kvailystės priežastį. Bet jis toks nėra, arba įsimylėjęs chimera. Ach, jis pernelyg kvailas, tikrai galima prarasti kantrybę, kai supranti, kad protingas, talentingas jaunuolis susigadina gyvenimą, kuris galėtų būti ir laimingas, ir puikus.

Jaunystėje besivaikęs tuščių dalykų, vėliau paniręs į politines spekuliacijas, nykštukas iš tiesų negalėjo susigaudyti jautrios, aistringos širdies romantiškose svajose, nes pats realiame gyvenime vertino tik turtą ir ambicijas.

Balani kėlė jo susidomėjimą ir nykštukas pajuto jam tikrą draugystę, gal ne be pagrindo bijojo, kad dėl keistokų pažiūrų ir perdėtų skundų jaunuolis iš tiesų taps nelaimingas. Ar mūsų džiaugsmas ir vargai nebūna perdėti dėl pernelyg lakios vaizduotės?

XV skyrius

Ieškodamas kelionės draugų, arba tiksliau – apsuikrių pagalbininkų diplomatinėje veikloje, Valanso vyskupas ėmė veikti.

Jam labai išgyrė tokio La Ramė, universiteto profesoriaus, nuopelnus ir išmintį. Kadangi nuo jo nenuslėpė, kad tas vyras yra kiek keistokas ir paniuręs dėl persekiojimų, kurių sulaukė pakeitęs tikėjimą, vyskupas nusprendė pats pasiūlyti jam imtis šio darbo, tikėdamasis, jog šitaip pagerbtas jis bus sukalbamesnis.

Susieškojęs nurodytą butą, tai yra, užlipęs į penktą aukštą vedamas nevalyvos tarnaitės, kurios išvaizda nekėlė pasitikėjimo jos šeiminingu, Valanso vyskupas buvo įleistas į keistoką, labai tamsią lindybę. Nors ji buvo į gatvės pusę, bet apšvietė ją tik nedidelis pastogės langelis, kurį tą akimirką buvo užstojęs didelis bjaurus katinas apvaliomis blizgančiomis akimis.

Nemalonus senos odos ir pergamento kvapas iš karto tvoskė į jautrią Monliuko nosį, įpratusią prie pačių švelniausių kvapų.

Tarp krūvos ant grindų bet kaip išmėtytų knygu juodame odiniame fotelyje, nusitrynusiam beveik iki raudonumo, prie popieriais nukloto stalo sėdėjo Pjeras La Ramė. Išvydęs į savo kambariūkš-

tį užėjus tokį įžymų žmogų, koks buvo Valanso vyskupas, jis nusiėmė nuo didelės smailios nosies žalius akinius ir nustebeęs padėjo ant stalo.

Nemažiau nustebo ir Monliukas, išvydęs prieš save kažką panašaus į vaiduoklį. La Ramė buvo gero- kai aukštesnio nei įprastas ūgio ir nedideliame kambarėlyje atrodė milžiniškas. Be to, jis buvo neįtikėtinai liesas, tikras skeletas, apvilktas žalios saržos chalatu. Jo veidas buvo kampuotas kaip ir jis pats, ypač burna. Kalbant plačiai prasivėrusi ji kėlė baimę, nes buvo bedantė ir panėšėjo į griuvėsių krūvą. Pagaliau iš tos burnos pasigirdo lyg iš po žemių sklindantis balsas:

– Kuo galiu pasitarnauti?

Vyskupas pasakė savo vardą ir kas esąs. Pjeras La Ramė pavadino jį ponu, pakvietė sėstis ant taburetės, o pats vėl susmuko fotelyje.

Kosėdamas ir vis kilnodamas prie nosies nosinaitę vyskupas pradėjo jam aiškinti, ko atėjęs, savo kalbą vis pajvairindamas daugybe komplimentų apie minimo pono La Ramė mokytumą, puikią reputaciją ir iškalbą.

La Ramė klausėsi labai ramiai. Kai vyskupas baigė kalbėti, prabilo pats.

– Tai jūs manote, pone, – tarė sardoniskai išsiviepejęs iki ausų, iškėlęs ilgas liesas rankas, panašias į spragilus, – tai jūs manote, kad mano talentai, iškalba, dėl kurių jūs susidarėte kuo puikiausią nuomonę, ir, svarbiausia, mano asmenybė, padarys lenkams didelį įspūdį?

Monliukas pažėrė kelias banalias mandagumo frazes.

– Ką gi, pone, sužavėtas noriu jums pareikšti, kad jei reikėtų nors žingsnelį žengti tam, kad sudalyvaučiau jūsų Anžu kunigaikščio rinkimuose, jūs regėtumėte mane lyg įkaltą šiame fotelyje, taip, kaip dabar. Ką, aš kaip pasiuntinybės sekretorius, svarbus asmuo, – tęsė vis labiau karščiudamasis, – turiu džiovinoti savo senas smegenis, kankinti savo protą, sekti lotyniškai pasakas tiems kvailiams, tiems bepročiams, kurie nori patikėti savo laimę nieko nevertam princui – Anžu kunigaikščiui, mano tikėjimo priešui, protestantų priešui? Nesitikėkite to iš manęs, pone.

– Matau, – dar bandė įtikinti vyskupas, – kokia jūsų turtinė padėtis, tikiuosi, jog galima ją gerokai pagerinti, jūs galite palengvinti savo dalią, kad ji būtų vertesnė jūsų talentų, tad gal tai paskatins jus priimti mano pasiūlymą ir užimti pareigas.

(Tęsinys kitame numeryje)